

Oral History Kosovo

INTERVJU SA RIZA KRASNIĆIJEM

Priština | Datum: 30. januara, 2016.godine
Trajanje: 112 minuta

Prisutni:

1. Riza Krasnići (Intervjuisani)
2. Eremire Krasnići (Vodila intervju)
3. Jeta Redža (Vodila intervju)
4. Noar Sahiti (Kamera)

Simboli komentara u transkriptu neverbalne komunikacije:

() – emocionalna komunikacija

{ } – intervjuisani objašnjava gestovima

Ostali simboli u transkriptu:

[] – dodatak tekstu da bi se bolje razumeo

Fusnote su redaktorski dodaci koje daju više informacija o mestima, imenima ili o izrazima.

Prvi Deo

Riza Krasnići: Zovem se Riza Krasnići, rođen sam 3. jula 1959. godine u gradu Peći gde sam takođe završio osnovnu i srednju školu. Studirao sam elektrotehniku na Tehničkom Fakultetu, Univerziteta u Prištini tokom 1977-1982. Od 1. Oktobra 1992 pa sve do rata, radio sam kao nastavnik informatike u tadašnjoj gimnaziji¹ "11. Maj", sada gimnazija „Bedri Pejani“ u Peći. Uspomene iz detinjstva (smeje se)... možda je prvo sećanje koje je uticalo na mene kao osobu vreme kad sam bio *maturant*.² Znači, ja sam bio maturant u toku 1976-1977-ih i jedan moj prijatelj, dolazi jednog dana i kaže mi: "Riza hoćeš da postaneš član Saveza komunista?" Nisam ni znao šta je Savez komunista. Rekoh: "Šta ćemo tamo raditi kao članovi Saveza komunista?" "Riza", reče mi: "okupili bi smo se sa profesorima i slušali bi kako raspravljaju jedni s drugima, to je zadovoljstvo." Rekoh: "Da, naravno, jer sam želeo da slušam debate profesora jer sam mislio da su oni.... Kada sam rekao ocu: "Oče, to i to..." On: "Šta će ti to, sine moj?" Rekoh: "Oče, da čujem profesore."

Jednom na sastanku, 1977. godine, zakasnili smo, bilo je 11:00 časova uveče kad sam došao kući, otac me je čekao. Pitao me je: "Riza kako je bilo na sastanku?" Rekao sam: "Ništa važno, osudili smo jednog Albanaca na smrtnu kaznu." On je rekao: "Zašto ste ga osudili na smrtnu kaznu?" "Zato što je ubio jednog Srbina." Pocrvenele su mu oči. "Eh, sine moj," rekao je: "da li si otišao tamo da kažnjavaš ljude, ili ste škola? Škola nije mesto za kažnjavanje ljudi." Rekao sam: "Oče, u tim trenucima, čovek mora da se izvuče ali su svi profesori glasali." On je rekao: "Svaki profesor je glasao za sebe, a ti znaš da si unuk Cen Avdiljija? Ti imaš svoj život, ti ne smeš činiti ono što drugi rade, ti moraš tvoje ime da..."

¹ Evropski tip srednje škole sa naglaskom na akademskom učenju, razlikuje od srednjih stručnih škola, jer priprema učenike za univerzitet.

² Matura ili Velika Matura je skup ispita koje dobijaju studenti posle osme godine osnovne škole (Diplomiranje u srednjoj školi). Maturant je diplomirani student srednje škole.

To je kako smo zaključili, nisam mogao da spavam celu noć, jer je to bio prvi put kad sam video mog oca u suzama. Tako, njemu je toliko smetao moj postupak kao *maturant*. Njemu je mnogo smetalo jer... sam počeo da razmišljam o istoriji moga oca, istoriji o osobi koja je rođena u 1919. i umrla 1996. godine, znači, rođen je pod okupacijom i umro je pod okupacijom, priču o osobi koja je bila stara samo tri meseca kada je njegov otac ubijen. I on je ovu istoriju uvek... U noći Božića,³ jer ja imam jednog brata i dve sestre on bi nas okupio u noći Božića kao porodica i pričao nam istoriju o svom ocu, kako su mu Srbi ubili oca. To znači da je noć Božića bila crna kod nas, jer su mi ubili dedu i ostavili mog oca koji je imao samo tri meseca. Negde oko jedanaeste godine mom ocu je umrla majka. Zamislite jednog oca koji nikada nije znao šta znači reč otac, majka, brat, sestra ili stric, jer su mu srbi ubili oca. Srbi su ga ostavili bez ičega. A sada ja njegov sin, glasao da kazne Albanca smrtnom kaznom samo zato što se krvno osvetio za svog sina, ubio je...

Dakle ovo je prvi događaj zbog kojeg od kada stalno razmišljam, "Pitam se šta bi moj otac sada rekao? Kako bi on glasao?" I tokom celog života kasnije, svaku tešku odluku koju sam doneo, uvek sam mislio, "Pitam se šta bi otac Ahmet rekao."

Eremire Krasnići: Možete li nam reći nešto o svom životu u Peći, kao dete, kao i o stvarima koje su se dogodile tada, ambicije ka socijalizmu, kakav je život tada bio?

Riza Krasnići: Da ako...

Eremire Krasnići: Da li se promenio?

Riza Krasnići: Mnogo se promenio, jer kao *maturant* gimnazije u Peći bio sam u toku 1973-1977. I život jednog srednjoškolca.... Sada moram reći da me politika uopšte nije interesovala u to vreme, nije nas zanimala politika. Mi smo u tom vremenu. [mislili]... kako da učimo. Igrao sam fudbal, išli bi da gledamo, tada je bio fudbalski tim iz Peći "Budućnost". Mi bismo išli nedeljom sa prijateljima, da bi igrali, bez ikakve pretenzije da... kao student, teško mi je da čak i mojoj deci objasnim to. Završio sam Elektrotehnički fakultet 1977- 1982. godine, i kunem vam se da reč intervencija⁴ nije postojala u našem rečniku. Bilo je 150 studenata koji su registrovani u '77, u 1982. bilo je samo trinaest od nas na četvrtoj godini, peta godina, treća godina, četvrta, peta. Kunem se da je svako od nas bio svestan koliko ko zna. I niko od nas nikada nije pomenuo reč intervencija tokom naših studija, dok je danas drugačije. Tada su vremena bila drugačija u nekom pogledu. Kada sam ja završio 1982. godine, u roku od mesec dana sam dobio tri ponude za posao. Kada je Kosovo B⁵ počeo sa radom, Naim Hodža, jedan profesor nam je rekao: "Ko god dođe da radi u Kosovo B, stan će mu biti obezbeđen." Kada sam ja rekao mom ocu: "Oče, stan mi je obezbeđen", on mi je rekao: "A ja sa kim da živim u Peći, samo sa tvojom

³ Srpski: Božić

⁴ Intervencija od nekog poznatog ili moćnog da lažira proces prijema u korist jedne osobe.

⁵ Jedna od Kosovskih elektrana.

majkom?”

Prihvatili su me... jer sam imao stipendiju od fabrike auto delova “Ramiz Sadiku” u Peći. Otišao sam tamo i rekao, “Završio sam studije, imam i diplomski rad, da li mogu da odložim prijem za još dva meseca?” Ja sam tražio da mi se odloži prijem, nisam hteo da počnem da radim još dva meseca dok ne diplomiram. Službenik mi je rekao: “Dečko, ako želiš da počneš da radiš, ako nećeš, onda nemoj uopšte da počneš”. Rekao sam mu: “Prijatan dan.” Onda sam otišao u gimnaziji u Peći za potpuno drugi razlog, i oni su mi rekli: “Oćeš da počneš da radiš?” Tako da je danas teško to objasniti omladini, danas je malo teže, jer iako nisam diplomirao imao sam tri ponude za posao, a svaka od njih je bila bolja od druge. Jedna od njih, kao što sam rekao, obezbedila bi mi i stan. Da sam prihvatio tu ponudu, danas bih imao jedan veoma dobar stan, koje su davali Kosovo B u to vreme, ali vremena se menjaju, a sada... malo je drugačije.

Eremire Krasnići: Možete li nam reći nešto o vašoj bliskoj porodici, vratimo se malo unazad, o vašoj sestri, vašem bratu, kakva ste porodica bili?

Riza Krasnići: Bili smo srednja klasa porodice u to vreme. Ja u to vreme, Šahe Demukaj je bila moja majka, ona je iz porodice Demukaj, u onim delovima kažu Sali Rrustaj, čuvena porodica oblasti Dukadžina, koja recimo, se u to vreme bavila sa *plećni*⁶. *Plećni* je svako neslaganje koje su ljudi imali u obliku suda. I ja sam napisao.... Sećam se čak jednog trenutka u 1966., kada je Ranković⁷ bio na vlasti ovde i počinio toliko nedela, mnogo nasilja. Jedan od komšija je jedno jutro otišao kod Salji Ruste i rekao: “Salji, došao sam ovde jer... šta da radimo u cilju uklanjanja Srba odavde, šta treba da uradimo da bi uklonili Rankovića odavde?” I Sali kao mudrac kaže: “Lako je to postići, sedi da popiješ kafu i ja ću da ti reći”. “Ne”, kaže: “reci mi sada, jer ja sam spreman da se borim.” On je imao četiri sina, “Ja sam spreman da dam četiri mojih sinova samo da se Kosovo oslobodi Rankovića”. Salji kaže: “Sedi popij kafu, pa ću ti reći”. Kada je komšija popio kafu – sada znam i njegovo ime, ali nije važno. Kaže: “Šta da radim, Salji? On kaže: “Pa, idi odavde, idi zagrlj svog brata i voli svog brata.” Zato što je Salji znao da on nije imao dobre odnose sa svojim bratom. “Ne, ja ne mogu da zagrlim brata.” On kaže: “Ranković, će ostati ovde sve dok ne zagrlj svog brata.” Poruka je bila tako jednostavna: ako ne volimo jedni druge, nikada se ne možemo osloboditi onako kako mislimo.

[Imam] dve sestre, moja starija sestra Zadja, živi u Peći, ima četvoro dece i mirnu porodicu. Moja druga sestra, Đžyle Avdilji, udata u Prištini, ima dvoje uspešne dece. Cen Krasnići je moj brat, on radi kao profesor na Građevinskom fakultetu, ima dvoje dece. Ako želimo da se vratimo bližoj porodici, Špresa Devoli je moja žena, ona sada radi kao medicinska sestra u bolnici u Prištini. Imam troje uspešne dece,

⁶ Tradicionalni savet staraca.

⁷ Aleksandar Ranković (1909-1983) je bio srpski partizanski heroj koji je postao Ministar unutrašnjih poslova Jugoslavije i šef Vojne obaveštajne službe posle rata. On je bio predstavnik tvrde linije koji je uspostavio režim straha na Kosovu, koju je smatrao kao bezbednosnu pretnju Jugoslavije, od 1945. do 1966., kada je svrgnut od strane Komunističke partije i proteran na njegovo privatno imanju u Dubrovniku sve do svoje smrti 1983. godine.

troje dece koji su izuzetno dobri, ne samo zato što su moji ali... Tringa, moja starija ćerka je na četvrtoj godini studija na Američkom univerzitetu. Rina, moja druga ćerka, je na drugoj godini studija fizioterapije. Sin, Drin je učenik u srednjoj Američkoj školi. Svo troje uče, i ja sam srećan što imam ovakvu porodicu.

Eremire Krasnići: Gospodine Riza pitali smo o tvojoj porodici jer imamo za cilj da izgradimo jednu *backstory* [pozadinu]... neku vrstu vaše pozadine/biografije i način na koji ste odrasli. Nisam baš zainteresovana da znam šta vaša sestra radi onako detaljno... ali kakav je bio vaš život u porodici u to vreme i vi znate neku vrstu...

Riza Krasnići: O sada ne znam kako... Mislim dobro, to je... ja sam odrastao u tipičnoj albanskoj porodici sa Kosova gde je reč moga oca bio zakon. Često kažem da, moja majka, neka počiva u miru, nije imala mozga, ona je koristila svoj mozak samo da izvršava naređenja moga oca. Mislim, kada bi moj otac rekao nešto, ne bi se dalje raspravljalo u mojoj porodici, bez obzira da li je to tako ili ne. Znalo se da je moj otac u pravu. Mislim, šta god bi moj otac rekao, ni moja majka, ni mi deca, ne bi dalje raspravljali, to je bilo pravilo. Tako da, bili smo kao većina porodica u to vreme. Takvo je to vreme bilo i mi smo navikli na taj način života.

Eremire Krasnići: Gde ste išli u osnovnu školu?

Riza Krasnići: U osnovnu školu, išao sam u osnovnu školu „8 Mart“, bila je u blizini. Imao sam odličnu učiteljicu, Resmije Keljmendi, sećam se da je želja moga oca i moje porodice bila da me nateraju da odrastem brzo, poslali su me u školu pre nego što sam napunio šest godina, iako nisam hteo. U prvoj godini osnovne škole moja učiteljica je svaki dan dolazila u moju kuću da me pokupi i odvede u školu, jer nisam hteo da idem u školu. Ja sam veoma zahvalan učiteljici Resmije Keljmendi za sve što sam kasnije postigao. Osnovna škola „8 Mart“, u to vreme smo smo govorili da je to najbolja škola u Peći kao i svaka druga škola [bila] bez nečega...

Eremire Krasnići: Onda ste nastavili sa gimnazijom?

Riza Krasnići: Gimnazija „11 Maj“, tu smo imali smo neke profesore koji su stvarno... Imer Muhadžeri, Redža Đonbaljaj, su bili ljudska bića u punom smislu, jer je danas teško naći takve ljude. Normalno prijateljstvo, bez... onda sam nastavio, upisao sam fakultet Elektrotehnike, završio sam ga u roku. Tako je i sada porodica. Rekao sam vam istoriju moga oca, on je odrastao kao siročće. Imam i dve starije sestre. Obe su... životni san moga oca je bio da se oženim. Od kad sam napunio 18 godina svake noći mi je govorio, "Sine oženi se, sine oženi se, jer kao što vidiš ja nikoga nemam, jedva čekam!"

Nakon što sam završio studije, došao sam kući jednog dana srećan i rekao odmah ocu: "Oče, našao sam je." "Koga si našao sine?: Rekao sam mu ime devojke, on je rekao: "Ko je njen otac?" Kažem mu:

“Ko je njena majka?” Rekoh: “Da budem iskren, nisam je pitao” I otac odmah je pocrveneo, skroz mu je lice pocrvenelo. “Vidi, sine...” rekao sam vam da je on živeo u Skivjanu jer je imao tri meseca kada su mu ubili oca, oko šest meseci kasnije njegov deda se krvno osvetio za njegovog sina, on je ubio tog Srbina. I oni su morali su smeste svog oca na bisagama... bile su po nekim selima, vi ne znate šta je to, oni su morali da ga pošalju u Skivjan kod njegovih ujaka, da ga ne bi ubili Srbi. Moj otac je odrastao kod njegovih ujaka, u Skivjanu, oženio se u Skivjanu. San moga oca je bio da se oženim, da širim porodicu. Rekao je: “Znaš da sam odrastao u Skivjanu.” Rekoh: “Da, oče.” “U Skivjanu,” rekao je: “Imali smo... morali smo da vodimo kravu u sedam sela, jer...” rekao je i ime: “Jedan je imao dobrog bika, jer je bilo važno da se zna kakvo će tele doći u veliku kuću, a mog sina ne interesuje kakvo će tele imati u svojoj kući.” Rekao sam: “Oče, ja sam profesor gimnazije, da me zoveš tele nije... nije baš dobro.” “Sine,” rekao je: “čak se i životinje brinu o svojoj porodici. Objasni njima, ti meni kažeš da kada u Americi žele da kupe psa ili mačku, oni ne gledaju kakvu je porodicu imao pas? Oni proveravaju njegove prethodnike. A ti meni kažeš da ne... znaš ko je majka te devojkice. Jesi li ti pri sebi?” Znači, o važnosti porodice naučio sam odavde. Kasnije, kada je počela akcija za pomirenja krvnih osveta, tamo sam čuo priču gde se najbolje objašnjava značaj devojkice, značaj neveste, značaj žena u društvu.

Priča je ova, profesor Anton je kazao, recimo da su dve porodice, porodica A i porodica B. Porodica A je bila kako bi mi rekli poznata porodica u to vreme, što znači čuvena porodica, jako dobra porodica koju *rrethi*⁸ ceni. Porodica B nije bila takva porodica, porodica B je više bila... okruženje je nije cenilo. Ali šta se desilo, desilo se, da je neki član porodice A ubio jednog člana porodice B. Oni sada odu kod porodice B i kažu: “Morate oprostiti krv, jer znate ko je porodica A. Znae šta su oni uradili”, a on kaže: “U redu.” Nakon nekog vremena kaže: “Oprostiću mu krv”, i da bude onako kako treba - kako su tada govorili: “Ja ću dati njihovoj porodici jednu od mojih kćeri, da se uspostavi *mićasi*,⁹ da se nastavi *mićasia*.” Kada su otišli u porodici A i rekli vlasniku kuće: “Čestitamo, oprostili su vam krv.” I kako bi se nastavila *mićasia*, kako bi bilo podešano, jedna od njegovih kćeri, u to vreme ona koja je bila po redu, udaće se za tvog sina. Vlasnik kuće misli o tome i kaže: “Ne, reci mu da sam zahvalan, ali ja ne prihvatam oproštaj moje krvi sa *mićasi*.” “Zašto ne prihvataš?” On kaže: “Jer ovako, ako mi ne oprosti krv, onda će mi ubiti jednog muškarca. Ali, ako jedan *rob*”¹⁰ tako su je tada zvali, “ako u porodici uđe loša devojkica, ona će mi uništiti celu porodicu.” “Sada,” kaže on: “bolje mi je da mi ubije jednog muškarca nego da mi uništi porodicu.”

Znači, ljudi su u to vreme cenili porodicu toliko da nisu ni prihvatiti da im se oprosti krv, i uspostavi *mićasia* sa.... Ali ako bog da... jer danas je veoma teško objasniti mladima značaj porodice. Obično sada kažu: “Ne, važno je šta momak i devojkica misle”, ali ja opet mislim da... ja sam sa starom

⁸ Okruženje je društveni krug, on obuhvata ne samo porodicu nego i ljude sa kojima je pojedinac u kontaktu. Mišljenje okruženja je od ključnog značaja za definisanje nečijeg ugleda/reputacije.

⁹ Alb. *Miqasi*, *mićasi* (prijateljstvo) je jaka, stalna veza između dve porodice, koja ih spaja u složenom sistemu reciprociteta.

¹⁰ Rob (seljak, kmet), kolokvijalno se koristi u tradicionalnom društvu i odnosi se na osobu, člana porodice, često žena.

tradicijom, značaj porodice je neosporan i moramo svakog momenta da brinemo o našim porodicama. Zašto se o tome brinu i u Americi, i u Nemačkoj i svuda. Znate vi pravila, ne slučajno u kraljevskim porodicama nije dozvoljeno da se žene za svakoga, ali kod nas vremena se menjaju...

Jeta Redža: Vratimo se kod vas, u srednjoj školi, koja je neka druga aktivnost kojom ste se bavili, osim učenja?

Riza Krasnići: Da budem iskren, bio sam... ja ne znam kako vi to zovete danas, u to vreme smo ih zvali bubac¹¹, nekoga ko sve vreme uči. Većinu vremena sam samo učio. Nisam imao neku aktivnost bez koje bi mogao da kažem... i šta, izašli bismo da igramo sa loptom u dvorištu škole, tu smo imali najveće zadovoljstvo. Da idemo da gledamo fudbalske mečeve kad ih je bilo, neki drugi dan da čitamo, ali ne mnogo, manje smo čitali u to vreme, ne onoliko koliko bi trebalo.

Jeta Redža: Gde ste bili u '81-oj?

Riza Krasnići: U '81-oj bio sam kao... četvrta godine studija, student elektrotehnike. Živeo sam kod sestre, nisam živeo u studentskom domu tako da nisam nikada ni jeo u studentskom domu. Dakle, ja ne znam kako je protest počeo, ko je organizovao. Nisam ni bio deo organizacione grupe, ja čak i ne znam kako, ja sam krenuo za drugim studentima gde god su išli, ali nije da sam imao određenu ulogu u tom pokretu.

Jeta Redža: Život u fakultetu... jer smo odstupili malo od teme.

Riza Krasnići: Život u fakultetu, normalan život studenta. Normalan onoliko koliko se može smatrati. Živeo sam kod sestre, naše zadovoljstvo je tada bilo da sa prijateljima idemo u bioskop. I bio je jedan bar koji se zvao „Beograd“, gde bi smo ponekad išli da popijemo po piće, i šetali bi se sa drugim studentima. U to vreme smo imali *korzo*,¹² kao naše najveće zadovoljstvo u životu, da izađemo i razgledamo šetalište, jer smo na Elektrotehničkom fakultetu svi bili momci, osim jedne devojke. Nedostajalo nam je prijateljstvo, i kada bi izlazili na šetalište gledali bi više na devojke. Sada se sećam profesora koji je koristio dve metode za analizu vode, *Lagranžova* metoda i metoda *Ojlera*, to je ono čega se sećam. Ali nikad nismo dobro shvatili, zaboravili bismo ih. Na primer, Lagranžova metoda je ona u kojoj sedite na mostu i analizirate celu količinu vode koja teče. Metoda Ojlera je, kako je rekao: “Uzmeš čamac ili nešto, ili prideš vodi i analiziraš neku količinu vode, samo njegove izmene.” Na primer, analiziraš količinu vode u jednom kilometru. Mi, studenti, bi se zbunili u to vreme. Jednom je profesor rekao: “Da bi vi zapamtili, kada izlazite na šetalište”, jer većina nas smo bili momci, rekao: “Momci prvo koristite Lagranžova metodu, zaustavite se na jednom mestu i pogledajte sve devojke koje prolaze. Kasnije koristite metodu Ojlera, zaustavite devojku koja vam se sviđa i samo sa njom se

¹¹ Na srpskom: Bubalo, neko ko mnogo uči.

¹² Šetalište, glavna ulica rezervisana za pešake.

vežite. Ne interesuje vas ostali iznos.”

Mislim, ovo je praktično izvođenje... (smeši se). Može zvučati smešno, jer student nema dovoljno pameti (smeši se) i ako nam ne bi objasnio sa šetalištom, metodu Lagranže i Ojlera, verovatno nikada ne bi zapamtio.

Eremire Krasnići: Recite nam malo o Peći, kad ste se vratili u Peć?

Riza Krasnići: Vratio sam se u Peć 1982. godine jer mi otac nije dozvolio da iznajmim stan, "Sa kime ću ja da živim ovde, samo sa tvojom majkom?" a ja sam slučajno počeo da radim kao profesor u gimnaziji u Peći.

Eremire Krasnići: U kojoj godini?

Riza Krasnići: Radio sam kao profesor informatike do 1999. Godine, i u ovo vreme počinju one... recimo, naš narod je stalno patio, ali postoje neke faze u kojoj je više patio. Situacija se pogoršala nakon '81. Srbija je... u to vreme su počela nadrealna patnja, bilo je patnje, bili ste prisiljeni da se bavite politikom bez obzira da li ste to hteli ili ne. Sećam se da smo u to vreme imali sastanke svake večeri, morali smo da ostanemo do kasno u noć na sastancima Centralnog komiteta Kosova, sastanake Centralnog komiteta Srbije, sastanaka Centralnog komiteta Jugoslavije i situacija se pogoršavala svaki dan. *Diferencimi*¹³ su počele, ljudi su počeli dobijati otkaze sa svojih radnih mesta, i bilo je malo teže da se ne baviš politikom. Bez obzira što smo mi kao inženjeri, učili da u cilju razvijanja nacije morate da se što je manje moguće uključite... da se ne bavite politikom, nego da se bavite naukom. Ali, došlo je neko vreme ne toliko... morali ste se baviti politikom bez obzira da li ste to hteli ili ne, jer [u] sastancima Saveza komunista, svaki se dan nešto novo dešavalo, pisanje slogana, "Kosovo Republika", situacija je bila prilično teška. Situacija koja se recimo samo može doživeti, ali ne objasniti. Kada bi sada nekome rekli da smo morali biti oprezni u to vreme u gimnaziji da neko ne napiše "KR", jer ako neko napiše "KR", morali smo nedelju dana održavati sastanke kako bi pronašli ko je to napisao, i da kaznimo osobu koja je to napisala.

U današnjem kontekstu može izgledati nelogično da kada na primer, jedan od učenika je jednom nacrtao Skenderbega na školskoj tabli. Odbor je odmah došao da održati sastanak i izbaci tog učenika. Zašto izbaciti učenika? "Ne, nikako, ne..." I podelili smo se na način na koji bismo se podelili u to vreme, svi Albanci želeli da se samo suspenduje učenik koji je nacrtao Skenderbega, dok su svi Srbi želeli da on bude izbačen. Jedan, jedan od Albanaca u tom trenutku je glasao da on bude izbačen. I svi mi... "Šta je on to uradio, samo zato što je nacrtao Skenderbega?" On je bio demagog svoje vrste koji je posle sastanka rekao: "Ne..." "Zašto si glasao da ga izbace?" "Zato što je uvredio Skenderbega, Skenderbegovo mesto nije na tabli." Dakle, svaki put, u to vreme, čak i među profesorima bilo je ljudi

¹³ Diferencimi (diferencijacije) se odnosi na čistke osumnjičenih albanskih nacionalista nakon protesta 1981. godine koji zahtevaju status republike za Kosovo.

koji nisu radili za narod onako kako je trebalo.

Eremire Krasnići: To se dogodilo dok ste radili kao profesor?

Riza Krasnići: Kao profesor, kao profesor... ne znam, na sastanku kada je rekao, “Kako si *bre*¹⁴ glasao da ga izbace? Šta je učenik uradio? Samo zato što je nacrtao Skenderbega, nacionalnog heroja?” “Ne”, rekao je on: “Skenderbegovo mesto nije tamo, zato sam glasao da on bude izbačen.” Mislim, to su bila teška vremena da... i situacija se stalno pogoršavala. Zatim, Srbija je uskraćivala čak i ona malo prava koje smo imali u to vreme, štrajk rudara je počeo, protestovalo se u Peći svaki dan.

Eremire Krasnići: Da li su vas izbacili iz škole ili ste imali bilo kakav pritisak kada su počele ove političke promene?

Riza Krasnići: Pa vidite...

Eremire Krasnići: Da li su zatvorili srednju školu?

Riza Krasnići: Ne, nisu zatvorili gimnaziju do 1990. godine. Kada su je zatvorili... pritisak, pritisak je bio zbog toga što su nam rekli da prihvatimo nastavni program Srbije. Ali niko nije sumnjao da se ti planovi i programi ne treba prihvatiti, jer u tim nastavnim programima Srbija se nije spominjala kao okupator Kosova, nego kao oslobodilac Kosova. I kada je taj plan došao 1992. godine, na osnovu tog plana ti si morao da kažeš da je Srbija oslobodila Kosovo. I mnoge, mnoge druge gluposti koje normalan um ne... prihvata. Zato ih nismo prihvatili, i kao što je poznato, nakon 1990. godine počeli smo [školovanje] po kućama. To je veoma visoka cena koju smo morali da platimo zbog neprihvatanja tih planova i programa. Iako smo to zvali kuća-škola obrazovanje, nastava se odvijala u nenormalnim uslovima.

Eremire Krasnići: Koja godina? Od '90-tih i dalje?

Riza Krasnići: Počeli smo sa kućnim obrazovanjem od 1990. i dalje. Svaki sastanak stranke u to vreme u gimnaziji je bio uvredljiv na svoj način, imalo je pritiska. Oni su želeli da nas ubede, kako profesori tako i intelektualci da prihvatimo ustavne promene od kojih bi Kosovo imalo uskraćena nekoliko osnovna prava. I, i on bi rekao: “Prihvatite ih, jer Kosovo ne gubi ništa”. Oni su hteli da nas prevare, a onda bi rekli: “Oni su sami glasali”. Ono što su rekli o nama u to vreme je bilo bez... ali, možda najbolja situacija u to vreme, čuo sam od...na najbolji način je procenio jedan doktor nauka, bio je iz Slovenije. U slovenskoj TV emisiji, pitali su ga: “Kada ste vi shvatili da je Jugoslavija u krizi?” A on je rekao: “Kada sam ja bio primljen sa kolegom za doktora nauka, glas čistača je odlučio koji od nas bi trebalo da se primi”, jer je tada odlučivao Savet radnika. Savet radnika je bio obavezan da ima čistača. “Kada čistač”, kaže: “odlučuje da li kandidat za doktora nauke treba da se prihvati, to društvo nema

¹⁴ Kolokvijalni: koristi se da naglasi rečenicu, izražava snažnu emociju, sličnu onoj na engleskom bro, brate.

budućnosti."Često i dan danas pominjem. Kada čistač, neobrazovan čovek uzima zasluge koje ne pripadaju njemu i odlučuje o sudbini doktora nauke, ili sudbinu akademika, to društvo nema...

I u to vreme, dolazio je da ne kažem sada, neki čistač ili neko iz Beograda koji nisam siguran da li je znao da čita, dolazio je i držao govor u ime Saveza komunista. Zato, čak i danas, moramo biti oprezni u tom pogledu. Mi ne treba da dozvolimo da čistač dođe u ime bilo koje strane... govorim bez ikakve namere da uvredim bilo koga, ali nije u redu da čistač odlučuje za akademika, jer je to društvo, recimo neko nepismen da odlučuje za jednog akademika, to društvo nema budućnosti.

Eremire Krasnići: Kako su vas izbacili iz škole, da li je doneta neka odluka? Kako se dogodio proces napuštanja školskih zgrada?

Riza Krasnići: Da, to je malo interesantno jer... možda čovek često misli onako kako mu odgovara. Poslednja godina gimnazije je bila u 1989-oj, '90-te i u poslednjoj godini smo radili... jer ranije, u gimnaziji radni raspored gimnazije je bio prvi i četvrti razred pre podne, i za Albance i za Srbe, dok je drugi i treći razred bio posle podne. Poslednje godine Srbi su rekli: "Ne, mi se bojimo", i svi Srbi su prešli pre podne, i Albanaci četvrtog razreda. Dakle, prvi razred, drugi razred, treći razred, četvrti razred {računa prstima} Srba je bilo pre podne, zajedno sa Albancima iz četvrtog razreda. Posle podne su bili prvi razred, drugi razred i treći razred Albanaca. Pod uticajem, krajem juna Srbi izlaze sa proglašenjem. Kada smo otišli tamo 1. septembra, nisu nam dozvolili da uđemo. Policija je bila ispred objekata, čak su tu privodili i profesore, vodili ih u zatvor jer za one koji ne prihvataju nastavne programe Srbije, nema mesta u školama. Onda smo počeli akciju, svaka porodica koja je imala učenika, je morala da obezbedi na jedan dan kuću za potrebe obrazovanja. Ali bilo je problematično, jer se sećam kao da je danas bilo, na primer, možda su bile dve drugarice u istim klupama? Kada bi otišao kod jedne od njih videli bi da ni hrane nema da jede. Sledećeg dana si morao ići kod druge, koja je živela u izuzetno dobrim uslovima.

Veoma je teško to prihvatiti sada, ići od jedne takve kuće do druge, ili ja kao profesor, sećam se da sam na primer imao šest časova dnevno, pa sam morao da držim prvi čas, na primer, u jednom kraju, dok sam za drugi čas morao da idem na neko drugo mesto, i neko od učenika je morao da dođe i da mi kaže u kojoj se kući se održava nastava. Treći čas se održavao u skroz nekom drugom mestu i uvek bi bio pod pretnjom da će te pretući policija, jer je prema njima bilo ilegalno držati nastavu. Sećam se čak jednom jedan je roditelj... jer ni roditelji nisu uvek u pravu, ali nakon što se šesti čas završio, ja sam držao čas u njegovom mestu, "Eh, profesore, daj da ti ponudim kafu, želim da..." "Zašto?" Rekao je: "Srećan sam što sam se oslobodio problema, sada neću imati decu u mojoj kući mesec dana, jer nisam mogao da zaspim celu noć od straha da će policija doći i da će nas pretući". Rekao sam: "Da gospodine, ti si se oslobodio problema za mesec dana, a ja ponovo imam šest časova sutra. Prekosutra opet, vaš problem od mesec dana je moj svakodnevni problem". Tako smo svakodnevno išli, sa strahom. Strah je bio normalan, zato što je svaki policajac na sred ulice mogao... jer Peć je mali grad, većina nas je poznavala. Poznavali su nas, znali su da si profesor. Mogli su i da nas tuku, i da nas

uhapse, ili da rade šta god bi hteli. Da, to je bila cena koju smo morali platiti. Platili smo skupo jer nažalost u to vreme mi smo više otišli sa ciljem da nastavimo nastavu, da se ne ostavi cela ta masa, jer znanje koje se dobijalo, nije moglo biti na nivou.

Nisam mogao predavati informatiku u *odi*¹⁵ gde sam imao samo jednu kredu, i bez table. Kako sam ja hteo objasniti informatiku jer sam u to vreme imao dosije, neka pravila, dir komandu,¹⁶ napiši ovako, dir ovako. Računar, informatika, se ne radi tako. Zamislite, kako bi ste mogli da objasnite windows nekome bez računara, bez... ili, kako da kažem, kako možete nekome objasniti kako se upotrebljava telefon ako nema telefon ili ne zna šta je telefon. Ali i naš obrazovni sistem je u to vreme prolazio kroz izuzetne teškoće, zato kažem, da je ovo cena koju smo morali platiti jer nisi imao drugog izbora.

Eremire Krasnići: Koliko su političko angažovani bili vaši učenici? Na primer, da li su oni primećivali ovaj politički pritisak koji su stalno imali... jer su morali da idu od kuće do kuće. Da li je ova situacija revoltirala vaše učenike u to vreme? Kako je to uticalo na njih?

Riza Krasnići: Naravno, to je uticalo na učenike. Naravno... i... u to vreme je, čak i sada kada vam kažem da su moje učenice Mirvete Dreša i Hava Šalja proslavili 18-i rođendan u zatvoru. One su uhapšene pre nego što su napunile 18 godina, jer ljudi... kao učenice gimnazije.

Eremire Krasnići: Iz kog razloga?

Riza Krasnići: Političkih, političkih... zbog prava Albanaca, oni su tražili „Kosovo Republika“, osnovali su omladinske organizacije. Iako znate koliko su poslova mladi mogli da urade u to vreme, ali je potreba za doprinos naciji bila veća od realnih mogućnosti, jer je njihova snažna svest o tome da moramo učiniti nešto kako bi se recimo, oslobodili, dominira nad realnošću. U stvari, njihova snaga nije bila toliko jaka, ali je njihova želja bila veoma jaka. U to vreme protesta je bilo svakoga dana ne samo u Peći. Podrška za rudare je bila veličanstvena. I sada, kada si ti žrtva politike, i kada znaš da svi tvoji drugovi i drugarice u Evropi idu u normalne škole. Kada ti vidiš tvog komšiju koji je Srbin kako ide u normalnu školu, dok ti moraš... ne znaš gde će se nastava održati danas, ti hteo ne hteo, moraš se baviti politikom. Politika ti se nameće... jer si žrtva. A ako ti kao žrtva ne reaguješ, onda ko će reagovati u tvoje ime?

Zato su se učenici u to vreme mnogo više bavili politikom, recimo... više nego današnji maturanti ili omladina danas, jer nisu imali drugog izlaza. Postoje desetine zatvorenika iz gimnazije u Peći kojima sam predavao... za nacionalne ciljeve. Zamislite sada da se osoba od 17 ili 18 godina uhapsi i maltretira na različite načine, oni i dalje trpe posledice. Većina njih imaju zdravstvene probleme koje su posledice zatvora. [obraća se osobama koje intervjuišu] Pitajte za šta god ste zainteresovani da saznate, jer sada nešto možemo obrisati, nešto ukloniti, nešto... provocirajte malo, zadirkujte malo.

¹⁵ *oda*, muška komora u tradicionalnom albanskom društvu.

¹⁶ Kompjuterski jezik: komanda se koristi za spisak datoteke i direktorijuma.

Ne...

Za vas je to malo teže jer niste imali prilike da to doživite. Znaite, to je više... nekome reći koji ima 17 godina, idi u zatvor, Kosovo Republika, jer to je bio njihov san. Danas omladina malo drugačije misli.

Eremire Krasnići: Šta se posle dogodilo, da li ste pronašli stalni objekat?

Riza Krasnići: Ne... dobio sam ih od lokalnih zajednica [opština]. Bilo je nekih lokalnih zajednica koje su pronašle trajni objekat, dok je bilo i drugih koji nikad nisu našli... svaki dan su menjali mesta za osam godina, menjali su mesta, kuće.

Eremire Krasnići: Kako ste se uključili u pomirenjima? Možete li nam reći kako ste se uključili, ko vas je pozvao i kako su se stvari odvijale u tom periodu?

Riza Krasnići: Sada, tačno krajem januara, 10. februara je 26 godšnjica od prvog sastanka u Raušiću, kod porodice Bučoli. Oko nedelju dana ranije, znači u ovo vreme pre 26 godina, došao je Fljamur Gaši, moj bivši učenik, bivši zatvorenik,¹⁷ sada je savetnik predsednika Nišanija u Albaniji. Rekao je: "Profesore, pokrenuli smo Pokret za pomirenje krvnih osveta, prvo, da li želite da nam se pridružite?" Rekao sam: "Da". Znao sam ranu pomirenja, znao sam koliko ljudi pate, znao sam jer su ljudi govorili koliko je teško biti u krvnoj osveti. "Drugo," rekao je on: "Moramo uspostaviti tim intelektualaca Peći." Rekao sam: "Uspostavićemo tim." Morali smo da nađemo ljude sa reputacijom, koji su poznati i cenjeni od strane naroda.

Došao sam sa Fljamurom u Prištinu 9-og februara uveče, i ujutro 10. februara otišli smo kod profesora Zekerija Cane. Profesor Zekerija Cane nije bio kod kuće, jer je brat profesora Imera Jake umro tog dana. Čak se sećam njegove majke, njeno ime je Magbulje koja je rekla: "Da li bi vi momci mogli da me odvedete do mesta gde je umro..." Nismo znali adresu. Rekli smo: "Da. Gde živi?" Ona je otprilike znala, Dragodan, ali nije znala... morali smo zaustavljati kola kako bi pitali ljude. Većina njih nije znalo, a starica se razbesnela, "Mi u Đakovici znamo gde se nalazi svaka kuća. Sram vas bilo, sram vas bilo što ne znate gde je..." Jedva smo je našli (smeši se), onda smo otišli kod kuće profesora Anton Čete.

Profesor Anton nas je čekao ispred vrata jer se on plašio policije. Onda dolazi strah od milicije¹⁸ ... ja ne govorim, to se dogodilo. Rekao je: "Koga bi sada trebao da zovem?" Nisam poznavao intelektualce u Prištini, više sam poznavao profesore... on je u to vreme pozvao predsednika Rugovu, on je u to vreme bio samo predsednik DSK,¹⁹ jer je Demokratska Liga osnovana u decembru dok se ovo desilo u

¹⁷ Pogledajte razgovor usmene istorije sa Fljamurom Gaši.

¹⁸ Srpska policija.

¹⁹ *Lidhja Demokratike e Kosovës* - Demokratski savez Kosova. Prva politička stranka Kosova, osnovana 1989. godine, kada je ukinuta autonomija Kosova, od strane grupe novinara i intelektualaca. DSK je ubrzo postala

januaru. Ali nam je profesor Četa rekao, "Rugova", rekao je, "Njegov telefon je sve vreme zauzet." "Koga da pozovem?" Rekao je: "Pozvaćemo profesora Ramiza Keljmendija." Pozvali smo profesora Ramiza Keljmendija, pisca. "Da", rekao je on. Otišli smo, pokupili ga i nastavili do Peći. Na putu me je pitao, "Riza, sa kim si u krvnoj osveti?" Rekao sam mu da je to pokret omladine, i da Riza nije u krvnoj osveti ni sa kim, pokrenuto je od omladine.

Odatle smo otišli u... drugovi i drugarice su nas čekali u Peći. Profesor Nimon Alji Musa je bio iz gimnazije, moj kolega sa kojim sam radio na albanskom jeziku. Hava Šalja, Mirvete Drešaj, Adem Grabovci, Ibrahim Drešaj... bili su grupa mladih. Sada se sećam i drugih imena, Nurie Zekaj i nekih drugih... otišli smo, prvo su rekli: "Bilo bi dobro da smo otišli na saučešće, jer je umro zatvorenik *Golog otoka*²⁰". Zatvorenik *Golog otoka* u to vreme, Goli otok je bio najozloglašeni zatvor gde su nekada slali Albance. I jedan patriota... profesor Anton je rekao, "Da, idemo," pre nego što odemo da tražimo da nam oprost krv. Kada smo otišli tamo, možete zamisliti sada. Profesor Anton je bio u sredini, Ramiz Keljmendi je bio na levoj strani, ja sam bio sa desne strane, svi ostali su bili srednjoškolci i studenti.

Jedan starac nije izgledao da je uveren, tako da je profesor Anton, a on je rekao: "Profesore, mi smo navikli da nam dođete na saučešće sa grupom muškaraca, a ne, došli ste nam sa decom". Profesor Anton mu je onda rekao... jer profesor Anton je imao mnogo dobrih vrlina, *burrenore*²¹. Znao je mnogo narodnih priča, ali je znao gde da ih priča, znao je mnogo, i svaki put... što se tiče narodnih priča, važno je koliko njih znaš, toliko je važno znati gde ih ispričati. Profesor Anton je rekao, "Kada je jedan kralj umro i ostavio iza sebe maloletnog dečaka koji je trebao da postane kralj. Kada se *plećnia* okupila, oni su odlučili da ne daju dečaku da postane kralj, već nekom drugom. Otišli su i saopštili to sinu. Kraljev sin je rekao, "U redu, možemo li uzeti tu odluku... može li u subotu?" To je bio pijačni dan, "Možemo li komunicirati u subotu?" Ovaj kaže: "Da, u redu i svi ljudi su se okupili. Sin kralja je otišao i uzeo jednu kokošku i nekoliko malih pataka. On baci kokošku u vodu, kokoška ne zna da pliva. Baci on male patke u vodi i sve one plivaju. Tako su ljudi dobili poruku da starost nije bitna, nego koliko si inteligentan, onoliko koliko ti je priroda dala, i dečak postade kralj". Rekao je on: "Ne gledaj starost ovih mladih, jer su oni inicirali najkorisniji pokret naroda koji nam se desio. To je upravo ova mladost koja je osnovala Pokret za pomirenje krvnih osveta. Odavde smo otišli u Lumbardh, otišli smo u Raušić. Ova omladina radi jedan od najveličanstvenijih poslova koji smo mi trebali da uradimo. Ali, oni to rade, jer mi nismo to uradili".

I tako, odatle smo otišli u Lumbardh. U Lumbardh su nam dali tri meseca *bese*²². Odatle smo otišli u

državna stranka, koja okupila sve Albance, i ostala jedina stranka do 1999. godine.

²⁰ Ostrvo na severu Jadranskog mora, od 1949. do 1956. godine maksimalno obezbeđena krivična kolonija jugoslovenskih političkih zatvorenika, gde su bili pritvoreni pojedinci optuženi za simpatizere Sovjetskog Saveza, ili drugi disidenti, mnogi od njih su bili Albanci. Poznat je kao istinski gulag.

²¹ Kvalitet pravog čoveka muškaraca, hrabar, odan, časan.

²² U albanskom običajnom pravu, Besa je reč časti, vere, poverenja, zaštite, primirje, itd. Ključni je instrument za

Raušić, u Raušiću je postojao veliki problem, međutim, oni su se složili da se pomirenje dogodi. Karakteristika Raušića je da je pomirenje urađeno sa Kur'anom. Profesor Nimon mi je rekao kako, kada je otišao kod *Hodže*²³ u Streoce da traži Kur'an zbog onoga što se dešavalo. *Hodža* Strelca je dao Mulla Ramadanu Kur'an na Albanskom jeziku, i rekao: "Da vam posao ide po Albanskom, a ne po Arapskom". I... kakva slučajnost, posao je išao po albanskom, u celom Pokretu za pomirenje krvnih osveta. Ono što je važno, i kasnije, kada bi strani novinari došli, a obično bi pitali o pomirenju, bilo je veoma teško objasniti Anton Četu i Kur'an. Anton Četa, Albanac hrišćanske vere, Kur'an, kao što je poznato sveta knjiga muslimana, on bi rekao: "Šta oni imaju zajedničko?" Čak je i nama bilo teško da strancima objasnimo našu versku harmoniju.

Sećam se jednog slučaja, kada govorimo o pomirenju krvnih osveta, Pomirenje krvnih osveta je najidealniji pokret koji nam se desio. On je imao neke veoma moćne stubove. Jedan od glavnih stubova je bila poštenje {računa sa prstima}. Zašto poštenje? Anton Četa je umro siromašan, žao mi je da kažem, ali umro je siromašan. Više od hiljadu krvnih osveta je pomireno. Jednu marku da je uzeo u to vreme Anton Četa, ali se novac nikada nije pominjao, zato je veoma pošten pokret. Retko se dešava da lideri pokreta, bez obzira na pokret, umru siromašni, kao što je profesor Anton umro. Verski sklad, jedan od stubova ovog pokreta, nisam slučajno rekao, "Kur'an i profesor Anton."

Znam jedan slučaj, bila su dva novinara iz Belgije, i došli su u oblasti Dukađina. Profesor Anton nije došao kod nas toga dana, ali bilo je profesor Marko [Krasnići]. Novinari su proveli ceo dan sa nama, slušali i snimali. U večernjim satima, bio sam blizu Profesora Marka, pitali su profesora, "Profesore", rekla je: "videli smo pomirenja krvnih osveta, ali smo takođe zainteresovani u vezi sa međuveriskim odnosima među Albancima, jer Srbija sve vreme govori kako oni grade muslimansku državu. Da li ima istine u tome? Koliko su Albanci hrišćanske vere diskriminirani? Da li ste vi diskriminirani?" On je rekao, "Da, ja sam diskriminisan." Možete li nam reći slučaj?" "Da", kaže on, "Danas, dok ste bili sa nama, bilo je lekara, profesora, intelektualaca, u to..." kao što su nas zvali *krušći*²⁴ [glasnici pomirenja]. "Svi su oni muslimani, jedan je hrišćanin. Ja sam taj hrišćanin, ja vodim sve. Da li postoji bilo koje drugo mesto na zemlji gde hrišćanin vodi Imame i intelektualce i sve ostale?" Novinar kaže, "Profesore, u redu, ali ovo bi moglo biti slučajnost." "Dobro, ako je ovo slučajnost, ja vas mogu odvesti kasnije, ili ako odete u Drenicu, tamo je profesor Anton vođa, profesor Anton Četa. On je Albanac hrišćanske vere, dok su 99 odsto onih koji ga slede muslimani. Može li ovo biti slučajnost?" "Ne", kaže ona: "to ne može biti slučajnost". "Može li da bude slučajnost", kaže profesor Mark: "da su naši nacionalni heroji Majka Tereza i Đerđ Kastrioti, niko od njih nije musliman? Ne postoji zemlja na svetu gde se zna procenat gde su većina muslimani, dok su nacionalni heroji hrišćanske vere. Da li ste ovo videli negde drugde u svetu?" Rekla je: "Ne". Jer, kada bi se profesor Marko naljutio, nastavio bi sa ovakvim slučajevima. "Da li ima slučaje u svetu?" On bi kazao selo na toj strani. Rekao je: "Vidi, kada je

regulisanje individualnog i kolektivnog ponašanja u vreme sukoba, i povezan je sa svetosti gostoprimstva, ili neuslovljen nastavak zaštite gosta. U ovom kontekstu se odnosi na primirje.

²³ Hodža; Hadži, lokalni muslimanski sveštenici, mula, mujezin.

²⁴ Alb. *Krushqi*, krušći, grupa pratilaca od porodice mladoženje koji dolaze preuzmu mlade.

vreme Ramazana došao, jer u Ramazanu je vreme *iftara* i *sifira*²⁵ kada ljudi treba biti obavešteni. Sveštenik je dao ključ od crkve jednom starcu muslimana kako bi on otišao u crkvu i obavestio albanske muslimane uz zvono crkve da je vreme *iftara* ili vreme *sifira*. Kazao bih mnogo ovih slučajeva. "Da li sada razumete versku harmonije među Albancima?" I novinari su ostali bez reči.

Znate, verski sklad je jedan od glavnih stubova Pokreta za pomirenje krvnih osveta. Još jedan glavni stub koji se stalno pominje je uloga Albanske žene. Uloga žena je izuzetno velika, a Pokret za pomirenje krvnih osveta ne bi ni počeo bez ženskog uticaja, jer realno, Hava i Mirvete su inicirale Pokret. One su

bile prve koje... obe su bile moje učenice. I obe su govorile kako su ubijene tri demonstrantkinje do kraja januara na demonstracijama u Peći. Te noći, ministar unutrašnjih poslova Srbije se pojavio na televiziji i izjavljuje da je danas ubijeno tri Albanaca u Peći, ali nije tačno sa su ubijeni od strane naše policije. Oni ginu jer imaju krvne osvete, zato ubijaju jedni druge. Albanci koriste proteste kako kako bi rasčistili međusobne obračune. Ova izjava je naterala Havu i Mirvetu, mislim da su zajedno otišle kod kuće Adem Grabovcija, zvali su i ostale prijatelje, Fljamura i Ibrahima, Mirvetu, Serbeze Vokši i inicirale su pokret.

I drugo, često smo se prevarili na početku, kako bi muškarac rekao: "Ne opraštam krv!" Išli smo u muške *ode*, posebno na početku, a on bi rekao: "Ova se krv nikada neće biti oprostiti!" Bilo je opravdanja. Kada bi izašli, Bajram Keljendi, preminuli pravnik, koji je bio u pokretu, u svojim prvim danima bi rekao: "Hava, Mirvete, morate ići kod žena, jer sada žena odlučuje ovde, ne ovaj čoveka sa brkovima". I mi bismo poludeti, "Šta kažeš bre Bajrame, kako on ne odlučuje?" "Hava, Mirvete, idite kod žena, i vi..." rekla bi sutradan Hava Mirveti: "Posao je obavljen, sledeće nedelje idemo malo na pomirenje". I iskreno, oprostila bi se krv. Jer smo mi neko vreme živeli sa tim [idejama] da muž sa brkovima u muškoj *odi* oprašta ili ne oprašta. Realno, uloga žena u Pokretu pomirenja krvnih osveta je izuzetno velika. Kao da su morali da oprostite krv, kao da su morali da... ja sada govorim, kada bi Hava, Mirvete, Serbeze i Nurie otišle i razgovarale sa starcem dva do tri sata, bile su spremne da plaću pred starcem, da ljube njegove ruke, da mole starca, jer je praštanje krvi u interesu Kosova.

Starcu bi bilo žao da odbije mlade, iskrenost mladih je bila izuzetno velika. Iako mladi imaju iskrenost, uvek su je imali, govorim o većini. I tada, a i sada, među omladinom postoji neko neiskren. Ali kada govorimo o većini mladih, većina su iskreni. Da budem iskren, kada je žena trebalo da oprost [krv] bilo je malo teže. Stvorile su se neke situacije... Sećam se jednog slučaja... Besa je bilo njeno ime i otišli smo u selo, njen brat je bio učitelj, došao je u muškoj *odi*. Rekao je: "Moram..." ubili su mu oca, "Mogu li..." rekla je: "imam jednu molbu. Znam zašto ste ovde". "Šta je vaš zahtev?" "Da li je moguće da moja sestra Besa dođe ovde?" "Da, naravno, zašto da ne." Došla je Besa i sela pored Have i Mirvete i počela je da priča. "Ljudi, znam zašto ste ovde došli, cenim vaš pokret, sve najbolje. Ali, da li možete poslušati moj slučaj". "Naravno, zašto da ne". "Ja", rekla je: "Izašla sam sa mojim ocem da

²⁵ *Iftar*, obrok konzumiran nakon svitanja, post u mesecu Ramazana; *Syfy*, obrok pred zore tokom istog meseca.

obrađujemo zemlju. Otišli smo sa konjskom zapregom u to vreme. Dok smo radili zemlju, došla su dva suseda, oboje su imali po motiku sa sobom. I dok sam pričala sa mojim ocem, počeli su udarati moga oca sa motikama, u množini ih zovemo motike... Kada smo se mi približili, oboje su se udaljili. Na putu do bolnice sa konjskom zapregom, moj otac me je zamolio za *besu*, rekao je: “Daj mi albansku *besu*, da ako mi se nešto desi, nećeš oprostiti krv”. “Dala sam albansku *besu* mom ocu”, rekla je ona. “Mogu li ja sada oprostiti krv? Moj otac je umro u bolnici od zadobijenih povreda”. Rekla je: “Da li je moguće da Besa zgazi *besu*?” Šta smo mogli reći? Znači, niko od nas nije mogao da kaže: “Ne, ustani jer...” Mislim da je profesor Ramiz rekao: “U redu, mi te razumemo, Besa. Da li možeš da uradiš nešto drugo za nas?” “Izvoli, profesore”. “Možeš li doći sa nama da nam pomogneš u drugim slučajevima pomirenja? Postani deo *kruščve* pomirenja”. I Besa je prihvatila, “Da, spremna sam da uradim sve za njega, samo mi ne tražite da prekršim albansku *besu*”. Bila je sa nama tog dana i sutradan. Jedno popodne, oko 14:00 časova je bila u kolima sa mnom, profesorom Ramizom i profesorom Antonom. Rekla je: “Ljudi, možemo li svratiti do moje kuće?” Očigledno je bilo da je odlučila da oprost i krv. Promenili smo plan, bilo je veoma važno da se ta krv oprost i, zamolila nas je da se na putu do njene kuće prvo zaustavimo na groblju. Kada smo stali kod groblja, izašla je iz auta i nastavila je do groba, ali je pomalo izgledala kao da je bila nejasna.

[Ova se priča nastavlja u drugom delu].

Drugi deo

Riza Krasnići: U nedelju oko poslepodneva ova Besa je tražila da ide... rekla je: “Idemo kod moje porodice.” Primitili smo da je odlučila da oprost i (krv), promenili smo raspored i usput dok smo išli upitala je, “Da li možemo da svratimo do groblja?” Stali smo, i kada je otišla do očevog groba, pošli smo za njom profesor i ja, približili smo joj se i razvijala je veoma težak dijalog. “Tata”, govorila je: “ti znaš da sam ti svaki put dala *besu*,” i dalje priča: “rekao si mi da održim svoju reč i zato si me imenovao Besa. Ali danas se vremena menjaju, mladi sa Kosova traže da se oprašta krv, interes Kosova je da se traži, da se oprašta krv. Ti imaš vernu ćerku, i biće verna tokom celog života. Ali interes Kosova izgleda da je mnogo veća od tvoje reci, zato oče... oprost i mi molim te jer danas... moram da oprostim tvoju krv.”

Besa je počela da plače kod očevog groba, i mi smo takodje počeli... ali posle nekoliko sati mi smo otišli i ona je oprostila krv. Nikada više nisam video Besu, ne znam šta se desilo sa tom ženom... ali ne samo Besa, nego i sve ostale krvi što su se oprostile, oprostile su se zbog budućnosti Kosova... za jedno Kosovo, za bolju državu, za Kosovo koje smo sanjali, za bolju od ove sto imamo danas. A što se tiče krvnih osveta, tu su stotine slučajeva i sve su se opraštale zbog omladine na Kosovu, za njihovu budućnost. Nisu se opraštale ni za bilo koju stranku ili za neku drugu nameru.

[Voditeljica intervjua traži od govornika da priča malo detaljnije o ulozi žene u Pokretu za Pomirenje]

Krvne osvete. Pitanje je bilo isečeno iz video intervjua]

Riza Krasnići: Već sam napomenuo da je ženska uloga bila jedan od glavnih stubova, čak se i nama muškarcima malo zamerilo da priznamo (nasmejavao se), ali kad god nismo uspeli da pomirimo krvnu osvetu u muškim *odama*. Bajram Keljmendi bi rekao ekipi devojaka Havi, Merveti: “Idite kod žena sada, vaš je red da dovršite posao tamo”. Jer mi smo živeli u iluziji da muškarci sa brkovima opraštaju krv, ali često nije bilo tako. Sećam se jednog slučaja kada su jednoj majci ubili mlađeg sina, imala je dva sina. Nije imala muža i njeni sinovi su bili muškarci, znači tu oko 30-35 godina. Kada smo otišli u mušku *odu*, oboje su govorili: “Mi znamo zašto ste došli ovde, ali... iako mi oprostimo krv, majka neće oprostiti. Mamin najmlađji sin je ubijen, majka neće nikako da prihvati.” Kada su to rekli, mi smo rekli: “Ali vi, da li ćete vi oprostiti?” Rekli su: “Mi ćemo oprostiti jedino ako naša majka kaže tako”. To je bio trenutak kada nam se činilo lakše i odmah smo rekli Havi: “Idi ti dole, ali ne tog dana, nego sutradan ili prekosutra. Kada su otišli tamo, majka ih je dočekala ovim rečima: “Čak i da oprostite momci, ja neću. Bio mi je mezimac, kojeg sam najviše volela.” “To je nemoguće”, oni su govorili: “Da je ubedimo.” Ali čak i u tim slučajevima uvek smo tražili rešenje kako da... pitali smo i rekli su nam da je ta majka čiji je sin ubijen imala sestru sa kojom je bila jako bliska u selu, ali koja nije imala dece, i sestrinu decu je smatrala kao svoju decu. Onda je tim otišao kod njene sestre... i u početku je imala iste reči: “Čak iako sestrina deca i moja sestra oprostite, ja neću da oprostim! Jer je taj dečak bio više moj nego sestrin”.

Onda su počeli pregovori i na kraju Hava i Merveta su je ubedile da oprost i krv jer, “Ako to ne bude oprošteno, šta će se desiti... pretpostavimo da će stariji sin da se osveti za krv. Oni će doći i ubiće drugog sina. Dakle, realno ovo se neće prekinuti nikada.” I ona je dodala: “Ti ćeš ostati bez trojice sinova”. Oprostili su krv i negde nakon šest meseci umrla je ova sestra koja nije imala dece, otišli smo u posetu kod starice koja je oprostila krv pošto smo znali da je mnogo volela sestru. “Da budem iskrena, nakon onog dana kada se oprostila krv, ja spavam mirnije. Onda se razgovor preokrenuo oko krvi, rekla nam je neke detalje koje nikad nismo mogli da zamislimo, “Da budem iskrena, nakon što sam oprostila krv. Svaki put kada bi moji sinovi izašli u grad, bojala sam se da se ne sretne sa onim ubicom, ili sa njegovom porodicom, i da ih ne ubiju, za ime Boga, neko bi mi ubio sinove. Znae, ja nisam imala normalan život, ja nisam znala šta je život”.

Mi smo se često bavili patnjama izolovanih porodica. Ali nismo se bavili porodicom koja je trebala da osveti krv, koja je u stvari bila žrtva, zato što je žrtva bila iz te porodice. Sećam se jednog drugog slučaja koji najbolje ilustruje to vreme, u gimnaziji u Peći učenici su imali zadatak, govorim o Peći i okolini, da dođu i da ispričaju meni i profesoru Nimaniju o slučajevima, u kom selu je bilo ubistava i gde ima da se oprašta krv. Mi smo nakon toga napravili raspored, studenti su radili na njihov način, preko studenata, petkom smo se okupljali i pravili raspored gde ćemo da odemo sledećeg dana. Jer da budem iskren kada su nam govorili: “Dođite subotom i nedeljom sa profesorom Antonom”, mi smo bili sigurni u devedeset posto slučajeva da će se krv oprostiti. Zato što se veći deo posla obavljao pre nego što bi stigao profesor Anton.

Tako smo otišli na jedan slučaj, rekli su nam da je u pitnaju bilo ubistvo, ubili su jednog tridesetogodišnjaka pre pet godina. Otišli smo na selo a nismo znali gde je bila kuća. Zaustavili smo auto i videli smo dva dečaka negde oko sedam-osam godina možda, ne... nisu još krenuli u školu u to vreme što znači da su imali šest-sedam godina. Oni su se igrali drvenim puškama, bam-bam {imitira zvukove puške}. “Zdravo dečaci!” Oni, “Dobar dan!” “Gde im je kuća?” pitali smo. On odgovara: “Ovo je kuća.” I mi smo bili u kući onih koji su trebali da oprostite krv, ”A ti šta radiš?” Upitao sam jednog od njih. Kaže: “Ubijam Hasana.” “Zašto ubijaš Hasana?” Kaže: “Jer mi je ubio tatu, i ja moram da se osvetim za njegovu krv. Tata je ostavio dva sina...” “Jesi li u školi?” “Ne”, kaže: “Ali ove godine ću da se upišem”. U trenutku sam zastao i pomislio, dete koje ne ide čak ni u školu, koje čak ni slova ne zna, naučio je kući kako neko treba da se ubije, kako treba da sveti. Da li možete da zamislite takvu porodicu, u kojoj se svako veče priča kako treba da ubiješ ubicu svoga oca. Znači, u kakvom okruženju raste ta osoba. Koliko smo takvih porodica imali na Kosovu, u kojima se pričalo kako da se ubije neko, šta je slušalo dete u tim porodicama, “Da izađemo sutra da napravimo sačekušu te osobe, to i to...” U tim porodicama nije bilo razgovora o tome kako treba da se razvijamo ekonomski, kako treba dete da uči u školi... nego kako da se sveti, to je bila glavna poenta.

Recimo u ovim ostalim porodicama, o čemu se razgovaralo, u porodicama koje su bile izolovane. U porodicama koje su bile izolovane, da li se pričalo o tome ko će da obrađuje zemlju, kako da radiš na zemlji, kako da jedeš hranu? Zato što se znalo da prema *Kanunu*,²⁶ osveta se nije vršila prema ženskoj osobi. To je zato što su domaćice imale pravo da izlaze van i da obrađuju zemlju... znala se snaga žene u to vreme, sta je mogla jedna žena da radi na zemlji u tim uslovima. I sada žene, muškaraci nisu smeli da izađu napolje... o čemu se razmišlja u tim izolovanim kućama, dete ne sme da ide u školu. Ne znam da li mogu da zamislim u kakvim situacijama se nalaze te dve porodice. Recimo, u izolovanim porodicama, ako je neko, na primer imao sestru u toj porodici i oni su bili umešani na ovaj ili onaj način. To znači, svaka porodica koja je trebala da se osveti za krv takođe i ona koja je bila izolovana, imala je takođe još pet-šest porodica koje su bile umešane u taj problem. Znači ako izračunamo porodice koje su umešane, bilo to na direktan ili indirektan način to je neverovatno ekstremno velika cifra. Da li je bilo teško da se oprostite krv? Bilo je preteško. Ja sam uvek govorio i sve dok sam živ ponovljaću svaki put da su jedini heroji Pokreta za pomirenje krvne osvete, oni koji su oprostili krv. Mi ostali, mi smo bile samo osobe koje su trčale od jedne do druge kuće, ali heroji su oni koji su opraštali krv.

Sećam se još jednog slučaja posle rata. Jedne nedelje sam išao u šetnju po gradu sa suprugom Špresom i starijom ćerkom Tringom. Video sam jednu osobu, koja usporava korak i dolazi naspram mene, prepoznao sam ga. Primeti se kada čovek usporava korak i hoće da vam se javi, zastao sam. “Dobar dan!” “Dobar dan!” “Šta radite?” “Da li me poznajete?” Rekao sam: “Da, što si izasao danas u Peć?” Zato što u Peći, pričam u to vreme, pre 15 godina, ljudi iz sela su dolazili ređe nedeljama. I bili su

²⁶ Kanun, uobičajno pravo, nepisani zakon koji uređuje sve aspekte života u planinskim područjima severne Albanije, Kosova i Crne Gore. Napisanu verziju, Kanuna Leke Dukadžinija, sačinio je monah Štjefen Đečovi od 1910. do 1925. godine.

očigledni ljudi sa *plis-om*²⁷. Kaže on: “Iskreno profesore, došao sam u nadi da cu da naletim na nekog od vas iz pomirenja, jer sam nekako tužan”. Rekao sam: “Da naravno, hajde da popijemo po jednu kafu”. Izvinuo sam se ženi, i rekao sam: “Nastavi sa ćerkom.”

Kada smo seli da pijemo kafu, pitao me je: "Poznaješ me?" Rekao sam: “Da”, rekao je on: “Da li znaš moj slučaj?” Rekao sam: “Da, naravno da znam tvoj slučaj”. I pričam da su mu ubili sina sa kmesom u osnovnoj školi, sa malom sekirom koju su koristili u to vreme da bi sekli grane od drveća. On je odveo sina u osnovnu školu, koji se posvađao sa drugarom iz klupe, neko je iz dečakove porodice došao i sa kmesom mu ubio sina. U osnovnoj školi! Znam koliko smo patili kada smo isli na pripremu slučaja... “Eh, more profesore”, reče on: “drug mog sina iz školske klupe se ženi danas, tamo ima muzike, oni jedu meso i pite,” on je to rekao na narodan način: “Moj sin jede zemlju. Uzeo sam ženu i otišli smo kod njegovog groba, plakali smo dok više nismo mogli... Žena je otišla kod sestre a ja sam izašao u grad da sretnem nekog od vas”. Znači, osobe koje su oprostile [krv], ostavili smo ih dugo ožalošćene. Zato i kažem, oni koji su oprostili [krv] su pravi heroji i sramota je za naše društvo što ni dan danas nemamo jedan spomenik, jedan spomenik za sve one koji su oprostili [krv], neka ostane neimenovano. Da i onima koji su oprostili krv svojih najbližih zbog Kosova da bi mi imali jednu državu kakvu treba. A ova naša država ni posle 26 godina ne može da izgradi nešto, jednu statuu za profesora Antionija kao nosioca Pokreta, ni jedan... zovite ga kako hoćete, jedno mesto gde bi oni koji su oprostili krvne osвете, možda odu jednom godišnje i vide svoj doprinos. Jedan neverovatno veliki doprinos.

Čini mi se da sam rekao još jednom ranije, mi kao nacija, kao Kosovo imamo dva velika postignuća, dve velike pobeде. Prva pobeда je ona koju smo postigli u Pokretu za pomirenje krvnih osвета, u pomirenju za hiljade porodica. Druga pobeда je oslobođenje od Srbije ali ako ne postignemo i treću pobeđu koja se sastoji od toga da omladina zavoli našu Kosovsku državu, onda čak i ove dve prethodne pobeđe su uzaludne. Ako mi ne postignemo da izgradimo jednu državu koju će naša omladina da voli i dve prethodne pobeđe su uzaludne. Ako mi ne postignemo da... čitao sam negde da Stipe Mesić preporučuje, :doživotni roditelj”, ako mi ne ulažemo za doživotne roditelje, plašim se da će ove dve velike pobeđe biti uzaludne.

[Voditeljica intervjuja je pitala govornika da govori o tome koliko su bili stari slučajevi u porodicama sa krvnim osvetama. Pitanje je isečeno iz video intervjuja]

Riza Krasnići: Nažalost to je... mi nismo držali statističke podatke o tome koliko je stara svaka krvna osвета. Bilo je raznih slučajeva. Jel znaš da je... čitao sam da je tu bilo ubistava sa obe strane koje su trajale 50-60 godina.

Ali, trebamo da znamo da su ove krvne osвете nastale kao...ili su posledice nedostataka zakona.

²⁷ Tradicionalna bela kapa, različita od regiona do regiona, izrazito albanska.

Profesor Fatos Tarifa ima jednu knjigu, "*Hakmarrja është e imja*" [Osveta je moja] Mržnja je postojala čak i u zapadnim državama, postojala je i u Americi, ali onda su stvoreni zakoni, zakoni su bili primenjeni, kažnjavali su one koji su činili zlo, u ovom slučaju ubicu. Kada zakon kazni ubiću, ti nemaš potrebu za osvetom. Ali ako gledamo našu istoriju, uvek je bilo nedostatka zakona, i kada ubica nije kažnjen na način na koji zaslužuje, ni približno tome. Onda, svuda u svetu čak i ovde, postoje ljudi koji prouzrokuju zlo. Ako ih neko ne kazni, onda će oni uvek da prouzrokuju zlo.

Zato je krvna osveta neophodni element u nekim trenutcima, jer postoje loši ljudi koji bi svakoga dana ubijali nekoga. Da strah nije bio element obrazovanja, u kome ako ubiješ nekoga, onda će neko drugi da ubije tvoje dete, tada bi loši ljudi činili ubistva svaki dan. Zato ja kažem, ubistva su posledica nedostatka zakona, i govorim kao Riza Krasnići. Posle rata, bio je jedan koji je došao ovde kao: "Hajde, hajde, jer takav je slučaj, samo želim da budem tamo kada se pomire." Jer posle rata nisam bio angažovan u pomirenju, zato što mislim da mi treba da se borimo da stvorimo jednu dobru državu, gde je zakon upravo zakon i kada zakon to hoće, to i uradi, odredi kaznu, a ne čovek. Zato, ponavljam, ja ću se boriti čitav život da Kosovo ima državu, da napravimo zakon koji će biti ravnopravan prema svima. I onda ćemo imati zakon na način koji bi trebalo, ljudi neće imati potrebu da se bave za krvnom osvetom. Jer ne možemo sa krvnom osvetom ući u Evropu, ne možemo sa krvnom osvetom da napredujemo. Sa krvnom osvetom jedino uništavamo jedni-druge. Recimo ovako, mi ćemo da napredujemo kada premijer ne bude znao broj telefona tužilaca, zašto bi uopšte znao. Ali kada premijer, nije vazno ko god da je, zna da će biti kažnjen za grešku koju počini.

Eremire Krasnići: Da li je bilo slučajeva kada ljudi nisu oprostili krv?

Riza Kraçnići: Vidi, takvih slučajeva je bilo u svakom Pokretu. Nikada nije ceo narod, uprkos izvanredno velikom uspehu koji smo postigli. Prvo pomirenje smo postigli 10. februara u Raušiću. Za osamdeset dana Pokret je uspeo da skupi pola miliona ljudi kod Verat e Lukes. Za mene je poseban slučaj u istoriji, gde samo za osamdeset dana, od 22-je nas koji smo bili prvi dan u Raušiću, većinu koje sam pomenuo, bili su studenti i bivisi politicki zatvorenici, za osamdeset dana bilo je petsto hiljada osoba koje podržavaju Pokret. Onoga dana kada se okupilo petsto hiljada osoba, nije bilo mobilnih telefona. Nisu postojala sredstva kao danas, i svaki od nas koji je taj dan bio tamo, otišli smo sa strahom jer je Verat e Lukes bilo okruženo srpskom policijom. Nikada nisam video više policije i srpskih tenkova kao onaj dan. Ne znam... mogao si da osetiš neku moć, nikada se nisam osećao jačim. Da vam kažem, tenkovi, Srbi, policajci sa svih strana, ali ne znam kako, to je danas neopisivo, nisam se plašio. Ranije u Peći, sam se plašio čak i kada bi video jednog policajca, a onoga dana je bilo mnogo policajaca... previše... možda masa, možda želja, možda velika volja za doprinosom, nisam se plašio.

Kažem da smo za osamdeset dana postigli da skupimo petsto hiljada ljudi, zato što je cilj bio dobar. Narod je shvatio cilj Pokreta, bio je pošten Pokret, vođen od poštenih ljudi, gde su žene obavljale svoju ulogu, možda najbolju ulogu u istoriji naše nacije, i dobila je poziciju koju zaslužuje. Gde novac nikad nije bio pomenut, ni u jednom slučaju, ne znam, ni... jer je Srbija na toj strani sigurno bila u stanju da

svašta uradi da nekome kaže, “Anton Četa mi je dao sto maraka” ili nešto slično, ali nisu našli takvog čoveka. I zato kažem, da je taj posao bio toliko pošten da je vođa umro u jednom siromaštvu, da ne kažem krajnjem siromaštvu.

Jeta Redža: Gde je bio ovaj slučaj sa petsto hiljada ljudi?

Riza Krasnići: Kod Dečana, 1990. godine kod Verat e Lukes u jednom selu. Govorili su da je u istoriji, Isa Boljetini²⁸ održao jedan skup, i odlučio je da ga održi u Verat e Lukes, gde je samo tog dana negde oko 66 krvnih osveta bilo oprosteno. I to je, koliko znam ja, do danas najveći skup koji su održali Albanci, sada malo kroz šalu govorim, ako bi se svi današnji političari skupili zajedno, ne bi mogli sami da okupe petsto hiljada ljudi. A u tom vremenu, ni... niko od njih, da ne kažem od celog ovog Pokreta, ne znam ko je nastavio da se bavi politikom. Ali čini mi se, Adem Grabovci me podseća na jedno ime koji je nastavio da se bavi politikom, i nikad ga nisam čuo da poziva na pomirenje krvnih osveta, kao u pokretu... jer ni jedan od prijatelja nije... nije nastavio da se bavi politikom. On nije zloupotrebio pokred kako bi rekao: “Eh ja sam bio na Pomirenju krvnih osveta, ovo je naša meritokratija”.

Eremire Krasnići: Da li možete da nam detaljnije objasnite šta se desilo tog dana?

Riza Krasnići: Da, da, to je...

Eremire Krasnići: Kako se odlučilo?

Riza Krasnići: Kako to misliš?

Eremire Krasnići: Kako se odlučilo da se održi na tom mestu i ko je odlučivao? Kako je bilo?

Riza Krasnići: Ogranizacioni savet, ja nisam bio deo skupa, jer su oni počeli... kako se odlučilo? Posle nekog vremena, u početku sam napomenuo da je bilo dvadeset *krušč* za pomirenje, da se vratimo sada malo hronološki. Ekipa *krušč* je nastavljala da se razvija. Negde tu oko treće nedelje, četvrte, ekipa je morala da se razdvoji. Anton Četa više nije bio u Peći, on je počeo da ide prema Drenici. Posle nekog vremena su počeli da nas čekaju po... jer nismo mogli da stanemo u muške *ode*. Počeli su da nas dočekuju na livadama, i imam slike livada i Anton Čete sa ekipom ili profesorom Markom, i još mnogo njih ovde... bilo je očigledno da su livade... bilo je potrebno više prostora za ove mase. I posle smo počeli u Rugovu, Mula Đevat, je održao skup od trista hiljada osoba u Bubavecu dve nedelje pre one u Verat e Lukes. Bilo je očigledno da je neophodnost, da ne kažem vrh, [da se za Pokret nađe]

²⁸ Isa Boljetini (1864-1916) nacionalna albanska figura i gerilac. On je bio jedan od lidera Albanske pobune 1910. u kosovskom vilajetu i postao je jedna od glavnih figura albanske borbe protiv Osmanlija, i Srbije i Crne Gore. Njegovi su ostaci prvo bili zakopani u Podgorici gde je bio ubijen, posle su otkopani i preneti u selo Boljetini u severnom delu Mitrovice u junu 2015.

mesto, i bilo je odlučeno da to bude kod Verat e Lukes.

Šta je bilo karakteristično onog dana, na primer sećam se kada sam otišao sa profesorom Ramiz Keljmendijem iz Peći, i imao si utisak da nikoga nije bilo od Pećanaca po ulicama. Isto je bilo i za Prištinu, kako su nam pričali ljudi, tada je Ramiz Keljmendi rekao: “Rizo, nema ljudi u Prištinu, svi su kod Verat e Lukes”. Kažem vam, nije da se činilo, ali je izgledalo neverovatno da gledaš slike tog vremena, neko bi pomislio da je foto-montaža ili nešto slično. I dok sam išao usput, video sam Havu, rekoh: “Hava!” “Profesore”, reče ona: “do tri sata posle ponoći, smo pomirili još dve krvne osvete”. Rekoh: “Ej curo, da li se ti sećaš da...” znam da je imala problema sa zdravljem jos kao dežurna u zatvoru. Rekao sam: “Hoćeš ti malo da se brines za svoje zdavlje ili?” Rekla je: “Profesore hoću da se brinem za zdravlje Kosova”. Rekoh: “Pusti bre, gledaj malo sebe”. Jer je bila, imala je problema sa zdravljem. Reče: “Ne profesore, nije važno”.

Posle je Mirvetja, posle... su svi studenti tog dana što su... šta se desilo u Dečanima, desilo se nešto što su odlučili dečanci tog dana, selo Luka i okolina, da ne dozvole da odu bez obroka. I zamislite, kada se završilo, sva vrata su bila otvorena, kada su naše majke spremile hranu, *fli*²⁹ za one koji su bili malo dalje Dečana. I tog dana su pokušavali da nikoga ne puste da se vrati u Prištinu, Mitrovicu ili Prizren a da nisu jeli. Silom su uzimali ljudi, silom, “Hajde jedi malo”. Atmosfera tog dana u Dečanu je bila neopisiva. Danas kada vidim na primer, bili su snimci iz Radio Televizije Prištine, čini mi se da još uvek imaju sačuvane neke snimke. To je jedna atmosfera, tu je jedna starica približno 90tim godinama, svo vreme je stajala sa dva prsta ovako {podiže dva prsta}. Ne znam kako je imala snage... to je atmosfera kada su došla deca, 15 godina je jedan od njih koji kaže: “Ja sam odlučio da oprostim očevu krv” profesoru Zekerija Cani. Tu su neki trenutci koji se teško zaboravljaju, jer se oni samo jednom dožive, i srećan je onaj koji ih doživi. Imao sam sudbinu da ih doživim, i drago mi je da sam imao takvu sreću.

Eremire Krasnići: Kako se završila ta ceremonija, koliko se Krvnih Osveta oprostilo? Da li ste stigli kući bezbedno, imajući u vidu da ste bili okruženi tenkovima?

Riza Krasnići: Ne, ne sigurni. Taj dan na primer, sećam se profesor Zekerija Cana, kada se isprasio pred policijom i rekao im: “Ubijte, ubijte!” Jer je profesor Zekerija bio najhrabriji među nama, imao je tu rođenu hrabrost. Ali sa druge strane oni, šta znam ja, srbima nije odgovaralo da ubiju profesora Zekeriju ili pred petsto hiljada ljudi jer nikom nije odgovaralo da puknu tu. Sećam se da su ga pretukli uzput, ali nismo ih brojali puno tada, znaš (nasmejao se). Zadovoljstvo što su se opraštale krvne osvete, zadovoljstvo što radimo nešto za Kosovo bila je mnogo veća od svih tih barijera.

Na primer, sećam se jednog slučaja Envera i Skendera čiji je otac bio ubijen. Pre nego što je otišla pripremna ekipa, mi smo gledali ko bi mogao da utiče na njih. I našli smo nekog njihovog bližnjeg

²⁹ Tradicionalno jelo u albanskoj kuhinji koja se sastoji od slojeva krepa i peče se pepeom pod saćem/poklopcom.

rođaka koji bi mogao da utiče. Otišli smo dva puta, nisu oprostili krv. Profesor Anton im je rekao, da svi koji nisu opraštali, govorili su: “U redu slažemo se sa vama, ali naš slučaj je specifičan. Moj slučaj ima ovo... moj slučaj ima ono...” I svaki je imao jer svaki slučaj je istorija za sebe. Nisu oprostili, i profesor Anton bi rekao: “Envere, Skendere, vi ste dobri momci, ali mi ne možemo više da dođemo”. “Profesore, žao nam je, ali ne možemo da oprostimo”. “U redu”. Vratili smo se. U to vreme sam radio kao profesor u gimnaziji u Peći.

Sutradan, znači u ponedeljak, nastava je bila od osam, ili pola osam. Kada sam otišao tamo jedan od braće je bio ispred vrata gimnazije. “Dobro jutro!” “Dobro jutro!” “Profesore”, reče: “Da li imate vremena, dva minuta?” Rekoh: “Dam svakako”. Reče: “Imam jednu molbu”, rekoh: “Recite?” “Da li možete sledeće nedelje da dođete kod nas?” Rekoh: “Zašto, šta se desilo?” Reče: “Odlučili smo da oprostimo”. Rekoh: “Mi smo sinoć bili”. Znači to je bilo u nedelju, oko 4:00 sata je bilo kada smo se odvojili od vas, rekoh: “I vi niste oprostili. Šta se desilo?” “Da”, reče: “nakon što ste izašli vi, imam jednog komšiju Srbina i kada sam izašao pitao me, ‘Ko su bili oni?’ I rekao sam mu...” “Jesi našao mladu?” Pitao je on: “Jer ih bilo je puno”. Oh, on je rekao: “Nisam našao mladu, nego su bili zbog ovog razloga da oprostimo krv”. “I šta si uradio?” Zapita on: “Nisam oprostio, jer je moja krv bila... drugi slučaj”. “Eh”, rekao je: “ti si muškarac nad muškarcima što nisi oprostio, jer stvarno tvoj otac je bio takav i to nije za oprostaj”, kaže: “kada ćeš da se osvetiš?” Srbini mu je rekao: “Ako nemas pušku, ja ću ti je dati. I nemoj da se plašiš zatvora, jer te neće zatvoriti, jer znam kakvog si dobrog oca imao. I pušku imaš od mene, i ja ću te izvući iz zatvora”. Kada sam se okrenuo, on je rekao: “Rekao sam bratu kući šta se desilo”. “Eh”, reče: “Hajde da oprostimo”. Nakon što nam je rekao Stojan ono: “Pušku imaš od nas. Hajde da vidimo”. Rekao sam: “Dobro bre Envere, profesor Anton Četa je dva puta pokušao sa ekipom I nije uspeo da te ubedi, a Stojan te je ubedio...” “Profesore”, reče: “Stojan me je ubedio”. I otišli smo kod njega, hoću da kažem sledeće nedelje smo otišli, i oni su oprostili krv.

Znači, tu je bilo I takvih stvari, ali opraštaj krvi, ja mislim da su u tom Pokretu intelektualci imali male neuspehe jer nikada nismo opisali sve što smo videli na tačan način. Sećam se na primer i jednog slučaja u Rugovu, to je jedan težak slučaj. I ako se ne dešava kod nas, jednom čoveku su ubili ćerku, muž je je ubio. I išli smo dva-tri puta na pripreme, starac nije mogao "Nije moguće" rekao je. Kada smo otišli te nedelje, Azem Škrelji, Bajram Kelmendi oboje su bili iz Rugove. Ramiz Kelmendi iz... profesor Antoni je bio u Drenicu. Malo u strahu sam rekao: “Azeme, biće nam malo teško jer nam je ekipa oslabila.” Trebali smo da se podelimo na dve grupe I rekao sam: “I malo je ostalo nas muškaraca”. Znaš u tom smislu. Azem kao Azem mi je rekao: “Riza, muškarci trebaju da budu u Rugovu sada, mi trebamo... ne traži se od nas da pokažemo *muškost*, to se od njih traži, jer oni treba da oprostite”. Otišli smo kod tog starca, i neće da oprostite krv. I kaže: “Vidite, meni su...” priča kako su mu ubili ćerku, “Ostavili su mi dva siročeta”. Kaže: “Siročad ustaju po noci, i...” jer su oni bili svedoci kada je njihova majka bila ubijena. “I danas imaju psihičke probleme”. “I Azem je Azem, Azem Škrelji je imao jedan neverovatno ubedljiv rečnik, i počeo je da ga ubeđuje.

On je rekao: “O ljudi, ja nemam kome da oprostim. jer da imam kome da oprostim, oprostio bih”.

Azem je rekao: “Mi ne poznajemo tog čoveka, i ne tražimo mi da oprostite njegovo ponašanje. Nego I ta tvoja siročad zbog kojih se borimo, jer će tvoja siročad okusiti ovaj opraštaj, jer ćemo mi da izgradimo jedno Kosovo gde će oni da rastu kako treba. Ali ne kao ovo koje imamo danas”. I to je... kad god bi profesor Mark i Azem pričali, Bajram... ubedio bi. Bio je tu jedan njegov komšija koji je rekao: "O ljudi, on će oprostiti, ali je malo teško s obzirom kakvu je on ćerku imao, u sedam sela niko nije imao takvu. Kada su mu doneli ubijenu ćerku, ja sam bio pored njega. Vi niste videli ono što sam video ja. On će da oprost, ali ne danas jer... znaš, pokvario bi situaciju. U jednom trenutku je Azem rekao njemu: “O čoveče, ne misle ti dobro svi oni koji jedu tvoj hleb. Zato, za dobro Kosova...” ubedili su čoveka, oprostio je krv. Kada je oprostio rekao je: “Sada, treba da popijete jednu kafu”. “U redu, pošto ste oprostili krv”. Dok je pio kafu, onaj komšija je rekao, “Pa”, reče: “Bio sam siguran i ako celo Kosovo oprost ti nećeš oprostiti, jer bio si heroj pravi muškarac" (uzdiše) Uzdahnuo je otac od one devojke i rekao je: “Čoveče da budem iskren, Bog mu je oprostio, jer nakon što mi je ubio ćerku i kada je izašao iz zatvora, pratio sam ga sa namerom da ga ubijem. I posle nekog vremena je bio sa svojom majkom u Peći da prodaje mlečne proizvode. Ali kako možeš da ubiješ nekog pored svoje majke, ne možeš nikad. Neću da ga ubijem, nisam imao morala da ubijem ubicu pored njegove sopstvene majke. Uveče sam ga video samog, otišao sam blizu njega da ga ubijem, kada sam se približio, hteo sam da mu se suprotstavim, jer nije fer da se ubija iza leđa. Čuo sam ga kako priča sa svojim drugom, i on ga je upitao: “Gde ti je otišla majka?” On je rekao: “Mama je otišla da kupi jedan *samun*,³⁰ jer čitav dan nismo ništa jeli, umiremo od gladi”. “U tom trenutku”, on kaže: “Nekako me je pozvao otac iz groba i rekao, ‘Gladan čovek se ne ubija jer u albanskom kodu morala piše da se gladan čovek ne ubija’, I rekao sam, Ubiću ga sledeće nedelje. Jedna nedelja je prošla, I sledeća, i onda on nije izlazio, I izgleda da mu nisam ja oprostio nego Bog”.

Posle bismo komentarisali sa Azem Škreljijem, “Rizo”, on bi rekao: “Nema tog koda na svetu gde u jednoj knjizi, ili u jednom filmu, piše da se gladan čovek ne ubija, jedino u albanskom kodu, u albanskom kodu morala postoji to da se gladan čovek ne ubija”. Eh, ja sam to rekao i nekoliko puta, da imamo mi državu koja valja, za ovog čoveka bi mi pravili jedan film, jer gladan čovek ne može da bude ubijen. Takav kod morala ne možeš nigde u svetu da nađeš. Znači kod Pokreta za Opraštanje Krvne Osvete, videli smo najbolju stranu naše nacije, videli smo i ubistva koja nam ne služe jako.

Jeta Redža: Koliko je bilo ukupno krvnih osveta koje su se oprostile do kraja procesa?

Riza Krasnići: Pa vidi, tu su statistike za koje ne možemo biti zahvalni, jer svaka krv ima svoju istoriju. Recimo to je ono što mi je uvek smetalo, “Ne, ja nisam učestvovao u toliko Krvnih Osveta”. “Ne, ja sam učestvovao u toliko opraštaja”. Ne... prema nekim zapisima, jer se Pokret nastavljao i posle prvog Maja, iako sa manjim intenzitetom. Negde se manipulisalo, nije da se manipulisalo ali je rečeno da se negde oko 1500-1600 porodica u Krvnim Osvetama pomirilo. Ali ako se 1500 pomnoži sa dva onda izlazi tri hiljade porodica. Ako je svaka porodica imala po pet drugih porodica, kao što sam

³⁰ Mala okrugla lepinja.

napomenuo i ranije koje su direktno ili indirektno umešane, izađe 15.000 porodica. Ako se ovih 15.000 računaju u selo, jedan član odprilike ima oko 10 članova, izađe 150.000 umešanih ovde. I mi smo zaključili da posle ovog Pokreta, 150.000 osoba su disali slobodnije. Ako ne računamo uopšte ostale prednosti.

Eremire Krasnići: Kako ste prošli vreme rata? Kako vas je rat uhvatio u Peći? Kako ste se suočili, šta ste radili?

Riza Krasnići: {Uzdise} Rat, kako... kada je rat počeo u Peći, ja sam otišao sa porodicom u Ulcinj, i svo vreme smo bili u Ulcinju. Žena mi je bila u drugom stanju i tu su bili ostali problemi koji... naravno kada smo se vratili posle rata sve je bilo zapaljeno. Ali, ponovo kažem, to zadovoljstvo jer smo slobodni i prva poseta koju sam počinio nakon što sam se vratio, I nakon što sam video da mi je kuća potpuno izgorela. Bilo je kada sam otišao na groblje kod mog oca pričao sam sa njim oko pola sata i rekao sam mu: "Tata, nema više Srba u Peći, oslobođeni smo, mirno spavaj!" Kao što sam rekao i ranije bilo mi je žao što se moj otac radio i umro u srpskoj okupaciji. Rodio se 1919-te godine a umro je 1996-te godine. I kada bi mu rekao: "Tata, pričaj nešto", jer čovek ima želju, "Sine", govorio je: "šta ja imam da pričam, rođen sam pod Srbima i umreću pod Srbima" Jedna atmosfera... i učini je još većom dok je otac govorio, "Tako mi tog albanskog vremena" Kada... te tri godine dok je bila ovde Velika Albanija, te tri godine su bile jedine godine kada se radovao. Kažem vam, to je jedan razgovor koji... Ja bih pričao, ali nisam znao da li mi otac veruje ili ne veruje (smeje se), u tom stilu.

Posle rata smo nastavili da napredujemo i da radimo. Nismo bili pozivani puno na ovim aktivnostima i to jer... Ja smatram da čovek ima dužnost, kažem dužnost sa velikim slovima, da radi za nacionalne stvari, jer ja ne razumem ljude koji kažu, "Doprinosim za porodicu". Jer za mene je država važnija, da kažem kao sijamska braća čak i još bliža. I ne može niko da kaže: "Imam jednu srećnu porodicu" u jednoj nerazvijenoj državi. Čak za mene je mnogo važnija država, ta beskrajna porodica koju sam rekao, više od porodice. Jer, dok jedna nerazvijena država i najbolju porodicu uništi. Ako većina omladine razmišlja da živi vani, onda gde je... gde je naš cilj.

Zato vam kažem da sam se trudio da radim za ovu državu, iako kao profesor u gimnaziji, i... ne mora da znači da svi treba da se bavimo velikim poslovima. Za mene je pravi patriota onaj koji obavlja posao profesora kako treba, jer čovek može bilo gde da pokaže svoj patriotizam. Dobar patriot u današnje vreme za mene je jedan novinar, ili novinarka koja svoj posao obavlja na pošten način.

Na primer u to vreme, čovek uvek može i treba da radi za nacionalni slučaj. Pomenuli ste pre ranije '90, '99-te godine, ja sam u to vreme radio kod jednog zlatara u Peći, kao savetnik Sali Kastratija. U to vreme smo znali da odredimo ovako, svi studenti opštine Peć koji su imali veći proseku od osam, imali su stipendiju od sto maraka, cela *ćaršija*³¹ u Peći je davala pare za studente. Jedini uslov je bio da ne

³¹ Tržište, pijaca.

rade prevare. Gde je bio cilj? U to vreme je bio cilj da student misli kako da postigne prosek osam, a da ne misli ko je član komisije. Da ne razmišlja kako da nađe poznanstvo da bi dobio stipendiju, nego da misli kako da postigne ocene. Kada on postigne ocenu, društvo je mislilo za njega. Ja sam i pre nekog vremena rekao javno i... za mene je i danas, možda zato što sam radio dugo vremena u prosveti, ali ja verujem onom izrazu: "Tu gde je obrazovanje bolesno, i država je bolesna" i ako je to od latinaca. Ja i danas mislim da ministar obrazovanja treba da izađe sa jednom izjavom da svi oni Kosovari koji se upišu na prvih 100 najboljih univerziteta sveta, da imaju stipendiju od države.

Automatski, povećao bi se nivo u srednjim školama da ne kažem sto posto, jer učenici u srednjim školama ne bi razmišljali više, ko je član komisije za medicinsku? Koga da nađu da intereveniše? Ovo su razgovori koji se obavljaju u našim školama. Nego oni bi razmišljali, kako da uče da bio se upisali na univerzitet, jer bi znali da u najboljim univerzitetima ne možeš da se upišes preko intervencije nego preko znanja. I mi bi na taj način pokazali pod jedan, da imamo državu koja razmišlja za našu omladinu, drugo rekao bi svom sinu: "Uči sine imaš državu, država ti obezbeđuje školovanje, ne traži ništa od mene". I sin bi uklonio iz glave intervencije. Jer danas sin razmišlja i govori: "Tata..." rekao sam Driniju da uči. On uči, ali on kaže: "Tata, jedan drug mi je rekao sto puta, 'Ti nemaš jaku intervenciju da bi se upisao na fakultet, bez intervencije ne možemo da te upišemo'. Zašto bi ja učio?" I ja kao roditelj u lošoj poziciji. Ja sam pomenuo pre slučaj od... onog starog što smo pili kafu u Peći, što je rekao. Onaj drug iz klupe sto se ženio onaj dan i one smo popili u suzama onog dana. Zahvalio sam mu se.

Da se vratimo temi razgovora. "Hvala jer je vaš slučaj bio..." reče: "Ne, hvala vama". On mi ispriča svoj slučaj. Reče: "Vi znate da imam još jednog sina?" Rekoh: "Da", reče on: "Da nisam oprostio", reče: "Bilo je predviđeno da ode sin i da ga ubije". Da se osveti za krv svog brata, što se smatralo normalnim. Reče: "Da je ubio onog, danas bi mi sin bio u zatvoru". Ali krv se oprostila. Kada se krv oprostila, sin je nastavio sa studijama, nastavio je školovanje, studiranje. Onda je rekao: "Pre dva meseca je na fakultetu diplomirao", reče: "Taj dan kada je sin diplomirao bio je to dan... takvu radost u životu nisam imao od kada su mi ubili najmlađeg sina". I onda sam mu pričao, rekoh: "Ah, zato što ti je sin diplomirao, pripremite se jer ćemo sledeće nedelje da dođemo". On kaže: "Zašto dolazite?" Jer mi je pričao o slučaju one svadbe "Tamo", reče: "zastava je mahala. Oni jedu meso i pitu, a moj sin jede zemlju". Znaš, on je imao one...

Pre rata imao sam jednog druga iz Holandije, i kada je došao kod mene kući, koja je istiniti događaj i on je video jednu sliku kada sam se ženio 1990 godine, zastava je bila ispred vrata. " Rizo, ova zastava?" Rekao sam: " Kada sam se oženio", (mrda glavnom). "Zašto?" Reče: "U našem regionu, u Holandiji, stavljamo zastavu kada neko diplomira na fakultetu, jer tog dana je nacionalni praznik". Rekao sam: "Ne, kod nas albanaca se stavlja kada se neko venčava". Rekao je: "Rizo, kod nas se i budale venčaju, da li treba da se stavlja nacionalna zastava kada se venčaju budale, onda se cela nacija raduje budali koja se venča?" Naterao me je da razmišljam: "Nacionalna radost", reče: " Jeste kada neko diplomira na fakultetu, jer se tog dana rađa jedan intelektualac od koga će biti koristi". I ja

sam rekao onom starcu, "I mi ćemo da dođemo posle dve nedelje i podići ćemo zastavu jer ti je diplomirao sin, tada se raduje nacija.

Eremire Krasnići: Da li ste se vratili nastavi posle rata?

Riza Krasnići: Ne, jer sam imao neke druge planove i ostvario sam druge... nastava mi nije mogla obezbediti neke... pomogao sam oko školovanja dece. Bio je malo problem da... jer u životu je bilo najteže naći balans između kratkotrajnog i dugotrajnog interesa. Mnogo puta kratkotrajni interes nas prevari u životu. Kratkotrajni interes je, recimo, da spavamo, da se odmorimo, da kažemo neka sutra ćemo da završimo zadatke, ma ima vremena. I u nacionalnim slučajevima i u mnogim slučajevima kratkotrajni interes nam je uništio dugotrajni interes. I dobro bi bilo kada bi mogli da uspostavimo balans između ova dva interesa. Ali, realno dugotrajni interes, najveći dugotrajni interes za nas je da investiramo za našu državu. Jer ja kažem ako naša deca odu preko, mi smo krivci, ne oni. Ako mi ne stvorimo jednu državu koju bi oni voleli, krivi smo mi, ne oni.

Jer je za mene bila nesreća, i u stvari jeste nesreća, zadnjih godina, na većini svadbi ili ispraćaja - *kanadžedž*³² na koje smo pozvani, momak živi ovde, devojka živi preko ili obrnuto. Nesreća je kada me je jedna bivša učenica, pre pet-šest godina zapitala: "Profesore, gde se bolje živi u Nemačkoj ili u Švajcarskoj?" Rekao sam joj: "Zašto?" Kaže: "Imam dve prilike da se udam, jedan je u Nemačkoj, drugi u Švajcarskoj, zbog dokumenata su mi ponudili". Rekao sam joj: "A šta je sa momcima, koji je bolji? Jesi videla ti te momke, jel bolji onaj iz Nemačke?" "Profesore", reče: "Ja ne poznajem ni jednog, nego pitam gde se bolje živi?"

Znate, došli smo do toga, koja je za mene lično nacionalna nesreća, brak za dokumenta. Udaću se za jednog iz Nemačke jer on ima dokumenta. A sada na većini svadba na koje sam išao zadnjih godina, u Peći su takve. Nesreća je kada jedan starac iz sela Strelc zove na večeru jer slavi zato što je njegov sin jedina dobio dokumenta za Nemačku, oženio se sa nemicom. Šta slavi starac? Svoju usamljenost i izgubljenog sina? Ali ja ne krivim sina, ne krivim omladinu. Mi smo krivi, mi moja generacija, jer ako ne stvorimo Kosovo koje će naša deca da vole kako treba i koliko treba. E to je najveći interes, dugotrajni interes za koji treba da radimo.

Jeta Redža: Gospodine Riza, da vas pitam nešto ...

Riza Krasnići: Pitaj koliko želiš, ne ustručavaj se (nasmeje se).

Jeta Redža: Kada ste nam pričali malo za vašeg dedu Cen Avdija, koji ima jednu pesmu napisanu po njemu, kakva je?

³² Noć kane, devojacko veče, ceremonija koja se održava dan pre venčanja koja se uglavnom odvija u domu kod mlade i u krugu žena.

Riza Krasnići: Da ne ispadne lično?

Jeta Redža: Pa, to je ideja. Ako želite.

Riza Krasnići: Ne, ja ću vam ponosno reći, jer se ponosim njime.

Jeta Redža: Mislim da bi je to malo upotpunilo.

Riza Krasnići: Važi, važi, ne želim da uradim da lažno promovišem sebe.

Eremire Krasnići: Ne, to je tvoje kućno obrazovanje i tvoja tradicija koja se prenosi sa generacije na generaciju. To je ono što nam je sada potrebno.

Riza Krasnići: Pa pričao sam da otac, svaku Božićnu noć nas je okupljao, i tema je bila kako su mu ubili oca. Ahmet Riza je bio moj otac, znači u selu su ih zvali po imenu roditelja. Ja imam dedino ime.

Naš narod je uvek voleo hrabre, i pevali su im pesme. Pisma od Cen Avdija, ako je danas nađeš na internetu videćeš da je najklikovanija, pevaju je braća Četaj, u nekoliko verzija. Ali, jedan starac, kada čovek želi da se bori nađe i način. I nas je otac svaku božićnu noć sakupljao, porasli smo uz to... za svaku Božićnu noć se spominjala porodična istorija, kako su Srbi uništili budućnost mog oca. Zato se u našoj porodici nikada nije pričalo dobro o Srbima zato što su uništili budućnost porodice i ostavili su mi oca siročić od tri meseca. Rekao sam, moj otac je umro ne znajući šta je otac, sta je mama, brat, sestra, porodica. Jedino šta je imao smo bili mi. To je... ambient u koji smo porasli moja porodica I ja.

Eremire Krasnići: Da li pričate ovaj događaj vašoj deci, da li ste im prosludili?

Riza Krasnići: Da, ali danas su deca više... znam na početku, kada su deca bila mlađa, izašao je CD koji sam ja ponosno pustio nekoliko puta. Moja ćerka koja je imala sedam godina, šest ipo godina, druga je rekla: "Tata promeni je!" Ja sam rekao: "Zašto? To je pesma od tvog dede". Rekla je: "Neka je Genta peva tata". Rekao sam: "Ali Genta ne peva ovakve vrste pesme" (nasmejao se). Reče: "Ako je ne otpeva Genta onda..." (smeje se), to je to. Vi znate, normalno je da... porodica je sveta u svim internacionalnim kulturama sveta, porodica je ćelija. Vrednost porodice, vrednost naše kulture je prva... toliko je velika da... ali, svako vreme se menja po malo, kažu: "Idi u korak sa vremenom". Kažem vam da su za mene deca danas mnogo važna, ako oni uče, jer sam javno rekao i ponovo ću reći, ako je na primer uspeh tu i deca su tu {pokazuje rukama}, jedini put je knjiga. Jedino je znanje put do uspeha.

Bez obzira što u nekim određenim trenucima, izgleda kao težak put i... bez obzira što nam se čini da neki prevarant postigne uspeh prevarama na drugoj strani. Bez obzira koliko ima trenutaka koji te demotiviraju, "Taj prevarant koji u životu nikada ništa nije znao, vidi šta je sa prevarama postigao". Ja

želim da verujem i verujem da je znanje jedini put u životu, jedini put koji vodi prema uspehu. Zato se i danas trudim da moju decu naučim da preko znanja mogu da budu uspešni. Ostali putevi mogu da ih odvedu do nekog momentalnog bogatstva, ali to nije put do uspeha.

Eremire Krasnići: Jel imate nešto da dodate, nešto što bi moglo da ispuni ispovest?

Riza Krasnići: Molba mojoj generaciji, da rade za ovu omladinu. Imamo jednu odličnu omladinu koju niko drugi nema. I nekada sa nekim težim potezima, uspevamo da uništavamo njihovu budućnost. Zato, da razmišljamo malo dalje, da razmišljamo na našu državu gde će omladina naći sebe. Da ne mislimo kako da ova naša omladina ode u Nemačku, ili kako da ode u Ameriku. Da uradimo sve što je potrebno da tu Nemačku što više stvorimo unutar Kosova. Ovo bi bila moja poruka.

Eremire Krasnići: Da li možete da nam pričate za Nuriju Zekaj, pošto je bila vaš student?

Riza Krasnići: Sa zadovoljstvom ću pričati o Nuriju, jer je Nurija u to vreme bila učenica u Peći i bila je jedna od najboljih učenica. Osim što je bila dobar učenik u školi, Nurija je imala i druge vrline koje su u to vreme bile retke. Nurija je jedna od prvih koja se bavila pisanjem i ima jednu knjigu koju su objavili nakon njene smrti. Nurija se bavila nacionalnim pitanjima jer je imala blizak odnos sa Have Šalja, čini mi se da je bila ćerka od tatine sestre. I u Pokretu za Pomirenje Krvnih Osveta je bila od prvih dana. Ali, nažalost njen život se prekinuo mnogo rano jer je na jednom njenom putovanju sa jednim prijateljom iz Makedonije, koji je takođe bio aktivista, umrla u to vreme sumnjivom smrću u jednoj saobraćajnoj nesreći, u to vreme vrlo sumnjiva smrt. U tom vremenu nismo imali sredstva da dokažemo da je to bilo montirano od strane državne bezbednosti, ili je bila uzrokovana ljudskom greškom. Ali se uvek sećam Nurije sa poštovanjem i uvek ću je se tako sećati. Poreklom je iz jedne pristojne porodice iz Raušića, jedne porodice koja se bavila nacionalnim temama. Bila je u grupi koju sam pomenuo, tokom pomirenja u grupi žena. Kada god bi mi odustali u muškoj *odi*, one su nastavljale njihov posao za pomirenja.

Eremire Krasnići: Kada se desila njena nesreća?

Riza Krasnići: U 1990.

Eremire Krasnići: Posle pomirenja ili u tokom?

Riza Krasnići: Ne, bilo je tokom pomirenja.

Eremire Krasnići: Da li je to bio deo pritiska i političkih progona? Mislim, jel bilo pritisaka prema devojkama koje su bile angažovane u Pomirenjima?

Riza Krasnići: Pritisaka od strane državnih bezbednosti je bilo stalno, ali bilo je raznih pritisaka. Posle nekog vremena oni su bili pametni, jer i da su ubili nekog to bi im donelo kontra efekat u to vreme. Pričao sam vam o slučaju kada smo bili kod onog, što su mu rekli: “Mi ćemo ti dati oružje”. Konstantno smo imali pritiske.

Eremire Krasnići: Da li su ih pratili?

Riza Krasnići: Da nije bilo ovih pritisaka, ne bi se desio ni Pokret za Pomirenja. Upravo ti pristisci, su nas doveli do Pokreta za Pomirenja Krvnih Osveta.

Eremire Krasnići: Neki drugi komentar, nešto vezano za Nuriju, u vezi njenih pisanja?

Riza Krasnići: Kao svaki mladi pisac, imala je zadovoljstvo kada bi pisala nešto, i jedva je čekala... možda što sam po prirodi bio bliži, “Profesore, kako vam izgleda, kako...?” Bilo je neverovatno zadovoljstvo na njenom licu kada bi tri reda napisala. I normalno kao profesor imaš dužnost da je motivišeš. Govorio sam: “Nurija, svaka čast, svaka čast. Ti si mlad pisac...” “Zar samo pisac?” “Ne, ne ti ćeš postići mnogo toga u životu”. I iskreno sam verovao da će puno više da postigne u životu, ali velike nesreće se dešavaju, šta da radimo... to je deo života.

Eremire Krasnići: Hvala vam!